Crna Gora
Državna revizorska institucija

DRI broj: 02-035/21-317/22
Podgorica, 12.05.2021. godine

Revizija uspjeha

EFIKASNOST MEHANIZMA REGULACIJE, PRAĆENJA I IZVJEŠTAVANJA O KVALITETU VAZDUHA U CRNOJ GORI

Konačni izvještaj

Podgorica, maj 2021. godine

Sadržaj

1. OPŠTI DIO
1.1. Osnov za reviziju 4
1.1.1. Pravni osnov 4
1.1.2. Razlozi za vršenje revizije 4
1.2. Cilj revizije i revizorska pitanja 4
1.3. Obim i ograničenja 6
1.4. Kriterijumi revizije 7
1.5. Izvori informacija i metode prikupljanja podataka 8
2. PRAVNI I ADMINISTRATIVNI OKVIR 8
2.1. Pravni okvir 8
2.2. Administrativni okvir 10
3. NALAZI REVIZIJE 12
3.1. Nacionalne strategije i akcioni planovi 12
3.1.1. Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena 12
3.1.2. Nacionalna strategija upravljanja kvalitetom vazduha 14
3.1.3. Planovi kvaliteta vazduha i Kratkoročni Akcioni planovi lokalnih samouprava 16
3.2. Praćenje kvaliteta vazduha u Crnoj Gori 25
3.2.1. Sistem praćenja kvaliteta vazduha na državnom nivou 26
3.2.2. Praćenje prekogranične zagađenosti vazduha 30
3.2.3. Sistem praćenja kvaliteta vazduha na loklanom nivou 31
3.2.4. Tehnička opremljenost i održavnje stanica za praćenje kvaliteta vazduha 32
3.2.5. Katastar zagađivača i inventar emisija zagađujućih materija u vazduhu ..34
3.2.6. Eko naknada 36
3.3. Izvještavanje o kvalitetu vazduha u Crnoj Gori 37
3.3.1. Izvještavanje o kvalitetu vazduha na državnom nivou 37
3.3.2. Izvještavanje o kvalitetu vazduha na lokalnom nivou 47
4. ZAKLJUČCI 51
4.1. Strategije i planovi lokalnih samouprava 51
4.2. Praćenje kvaliteta vazduha na državnom i lokalnom nivou 51
4.2.1. Praćenje na državnom nivou 51
4.2.2. Praćenje na lokalnom nivou 53
4.3. Izvještavanje o kvalitetu vazduha 53
4.3.1. Izvještavanje na državnom nivou 53
4.3.2. Izvještavanje na lokalnom nivou 54
5. OCJENE I PREPORUKE 55
Aneksi 61

Skraćenice

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine – Agencija

Akcioni plan - AP

Centar za ekotokstikološka ispitavanja – CETI

Crna Gora – CG

Državna revizorska institucija - DRI

Evropska unija - EU

Glavni grad Podgorica - GGP

Mjerno mjesto-mjerna stanica

Ministarstvo održivog razvoja i turizma - Ministarstvo

Ministartsvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma – Ministarstvo

Opština Bijelo Polje – OBP

Opština Nikšić – ONK

Opština Pljevlja – OPL

Svjetska zdravstvena organizacija - SZO

Zavod za hidrometeorogiju i seizmologiju – ZHMS

1. OPŠTI DIO

1.1. Osnov za reviziju

1.1.1. Pravni osnov

Pravni osnov za vršenje revizije **„Efikasnost mehanizma regulacije, praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha u Crnoj Gori"** sadržan je u:

- Ustavu Crne Gore, član 144 („Sl. list CG" br. 01/07);
- Zakonu o Državnoj revizorskoj instituciji, član 4 („Sl. list RCG" br. 28/04, 27/06, 78/06 i „Sl. list CG" br. 17/07, 73/10, 40/11, 31/14 i 70/17);
- Godišnjem planu revizija Državne revizorske institucije, donesenom od strane Senata od 30. decembra 2019. godine (DRI Broj: 06-357/19);
- Odluci o vršenju revizije br. 40116/20-024-736/2 od 21.04.2020.g. i
- Odluci o izmjeni članova kolegijuma br. 02-035/21-317/8 od 09.03.2021. g.

Revizija je izvršena u skladu sa:

- Poslovnikom Državne revizorske institucije („Sl. list CG" br. 3/15);
- Uputstvom o metodologiji vršenja revizije uspjeha („Sl. list CG", br. 68/19) i
- Međunarodnim standardima za vrhovne revizorske institucije.

U skladu sa članom 144 Ustava Crne Gore[1], Državna revizorska institucija Crne Gore (DRI) vrši reviziju zakonitosti i uspješnosti upravljanja državnom imovinom i obavezama, budžetima i svim finasijskim poslovima čiji su izvori finansiranja javni ili nastaju korišćenjem državne imovine.

Zakonom o Državnoj revizorskoj instituciji, član 5 Zakona, Institucija kroz postupak revizije utvrđuje:

- **uspješnost** ostvarenja ciljeva poslovanja ili ciljeva pojedinih finasijskih transakcija, programa, projekata, korišćenje ljudskih, finasijskih i drugih resursa subjekata revizije, kao i
- **efekte** ostvarenih ciljeva i rezultata u odnosu na planirane.

1.1.2. Razlozi za vršenje revizije

Politika Evropske unije usmjerena je na postizanje nivoa kvaliteta vazduha koji ne izaziva neprihvatljive uticaje i rizik po zdravlje ljudi i životnu sredinu. Zagađenje vazduha[2] je veoma važno pitanje vezano za životnu sredinu i socijalno pitanje, a istovremeno je i složen problem koji predstavlja veliki izazov u upravljanju i smanjenju štetnih zagađujućih materija. Zagađenje vazduha ima značajan uticaj na zdravlje građana, kao i značajne posledice po ekonomiju jedne zemlje koje se ogledaju u sledećim faktorima: smanjenje dugovječnosti građana,

[1] "Sl. list CG", br.

[2] Prema SZO, zagađenost vazduha definiše se kao prisutnost jedne ili više zagađujućih materija u atmosferi u visokoj koncentraciji, dovoljno dugo da može štetno ili opasno djelovati na zdravlje ljudi i izazvati neželjene posljedice u prirodi (https://www.who.int/airpollution/ambient/en/).

povećanje zdravstvenih troškova i smanjenje produktivnosti tokom izgubljenih radnih dana na poslu[3].

Podizanje svijesti javnosti o značaju kvaliteta vazduha za zdravlje ljudi i životnu sredinu jedan je od osnovnih preduslova za zaštitu kako zdravlja, tako i generacija koje dolaze poslije nas, a prije svega zaštite životne sredine u kojoj živimo. **Ocjena kvaliteta vazduha** koju državni organi u CG redovno vrše **pokazuje da koncentracija zagađujućih materija, naročito suspendovanih čestica, u vazduhu u Pljevljima, Nikšiću i Podgorici redovno prekoračuje vrijednosti dozvoljene propisima EU.** Izvještaj koji je urađen u okviru saradnje između CG i SZO „Uticaj zagađenja vazduha na zdravlje u Crnoj Gori"[4] pokazuje da u Pljevljima, Nikšiću i Podgorici, srednje dnevne koncentracije PM_{10} veće su od 50µg/m^3 tokom 64-217 dana godišnje, što je mnogo češće nego što je dozvoljeno Direktivom EU o kvalitetu vazduha (35 dana godišnje) ili preporučeno Smjernicima SZO-a, AQ za srednje dnevne koncentracije PM_{10} (3 dana godišnje). U Izvještaju se takođe navodi: *„Nakon obavljanja globalne analize tereta bolesti, u okviru saradnje, na GDB[5] objavljeni su profili tereta bolesti po pojedinim zemljama. Rezultati za CG pokazuju da i u ovoj zemlji zagađenja ambijentalnog vazduha spada u deset vodećih faktora, tj. determinante bolesti i invaliditeta koje se potencijalno mogu modifikovati.* ***Ukoliko se na osnovu ove analize, oko 4% smrtnosti može prepistai zagađenju ambijentalnog vazduha, broj prijevremenih smrti koje se vezuju za ovu izloženost iznosio bi nekih 235 slučajeva godišnje*****"**. U Opštini Pljevlja su prekoračene i vrijednosti predviđene manje zahtjevnim nacionalnim standradima o kvalitetu vazduha.

Kao rezultat aktivne međunarodne saradnje tokom poslednjih decenija, kapaciteti upravljanja kvalitetom vazduha u zemlji su znatno poboljšani, na način što su postojeće koncentracije zagađivača, kao i podaci o kvalitetu vazduha dostupni javnosti.

Nevladine organizacije u proteklom periodu ukazivale su na zabrinjavajući rast zagađenosti vazduha u CG.[6]

1.2. Cilj revizije i revizorska pitanja

Cilj revizije je procjena aktivnosti odgovornih subjekata centralnog nivoa na uspostavljanju pravnog okvira kao preduslova za poboljšanje stanja kvaliteta vazduha i uspostavljanje odgovarajućih mehanizama za praćenje i izvještavanje o kvalitetu vazduha. Takođe, cilj revizije je i procjena aktivnosti na lokalnom nivou u usvajanju lokalnih akcionih planova o kvalitetu vazduha i njihovo uključivanje u upravljanje kvalitetom vazduha na lokalnom nivou, kako bi se smanjila emisija zagađujućih materija koje utiču na zagađenje vazduha, životnu sredinu i zdravlje ljudi.

[3]Evropska Agencija za Životnu Sredinu, br. 28/2016, Kvalitet vazduha u Evropi – 2016 izveštaj, ISSN 1977-8449

[4]https://www.un.org.me/Library/Health/1%20Uticaj%20zaga%C4%91enja%20vazduha%20na%20zdravlje%20u%20Crnoj%20Gori.pdf

[5]Globalni teret bolesti

[6]http://www.ozon.org.me/aerozagadenje-ozbiljan-i-podcjenjen-problem/; https://www.pvinformer.me/nvo-breznica-saopstenje-povodom-alarmantnog-stanja-zagadjenja-vazduha-u-pljevljima/

Glavno revizorsko pitanje:

Da li je uspostavljen efikasan pravni mehanizam, sistem praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha u Crnoj Gori?

Revizorska pitanja:

1. **Da li su mjere usvojene strategijama i planovima realizovane na adekvatan način?**
2. **Da li su nadležne institucije uspostavile adekvatan sistem praćenja kvaliteta vazduha u Crnoj Gori?**
3. **Da li je uspostavljen adekvatan sistem izvještavanja o kvalitetu vazduha u Crnoj Gori?**

1.3. Obim i ograničenja

U toku revizije pažnja je posvećena tome da li je uspostavljen odgovarajući regulatorni okvir, kao i sistem praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha. Takođe, da li se strateški i akcioni planovi koji su donijeti adekvatno sprovode, kao i da li se isti ažuriraju shodno iskazanim potrebama.

Revizijom su obuhvaćeni sledeći **subjekti revizije**:

1. Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma;
2. Agencija za zaštitu životne sredine;
3. Centar za ekotoksikološka ispitivanja;
4. Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju i
5. Lokalne samouprave
   - 5.1. Podgorica;
   - 5.2. Nikšić;
   - 5.3. Pljevlja i
   - 5.4. Bijelo Polje.

Ove institucije su odabrane zato što su odgovorne za razvoj politika zaštite životne sredine, relevantnog zakonodavstva i instrumenata za sprovođenje ovih politika. Takođe, odgovornost ovih institucija je prikupljanje podataka o životnoj sredini u cjelini, kao i razvoj i koordinacija mreže za praćenje kvaliteta vazduha na teritoriji CG.

Revizijom su bila obuhvaćena mjerna mjesta u Državnoj mreži za praćenje kvaliteta vazduha u CG, shodno Uredbi o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha.

Lokalne samouprave odgovorne su za upravljanje stanjem kvaliteta vazduha, kroz učestovanje u uspostavljanju lokalnih Akcionih planova za kvalitet vazduha, kao i odgovornost za primjenu mjera koje su navedene u AP. Razlog za izbor navedenih opština je taj jer su iste više izložene različitim izvorima zagađenja vazduha i u ovim opštinama uspostavljene su stanice za praćenje kvaliteta vazduha, mjerna mjesta u Državnoj mreži, pa je stoga važno posmatrati njihovu saradnju i uključivanje lokalnog nivoa u pogledu praćenja stanja kvaliteta vazduha u istim.

Period koji je obuhvaćen ovom revizijom jeste od 2017. do 2020. godine, shodno usvojenoj Nacionalnoj strategiji upravljanja kvaliteteom vazduha sa AP za

period od 2017 do 2020. godine, kao i usvojenom Nacionalnom strategijom za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa AP za period 2016-2020. godine.

Revizijom se nije utvrđivalo da li nadležne institucije[7] raspolažu dovoljnim ljudskim resursima, kao ni efikasnost i efektivnost u prikupljanju i trošenju sredstava od ekoloških naknada. Takođe, predmetnom revizijom nije se sagledavao sistem praćenja i izvještavanja sezonske koncentracije polena suspendovanog u vazduhu. U fokusu revizije nije bio ni sistem inspekcijskog nadzora koji se sprovodi od strane organa uprave nadležanog za inspekcijske poslove.

1.4. Kriterijumi revizije

U skladu sa ciljem revizije, revizorskim pitanjima i potpitanjima, postavljeni su **kriterijumi revizije** u odnosu na koje je data ocjena utvrđenog stanja. Kriterijumi revizije su:

- U skladu i u rokovima organi su realizovali mjere predviđene Nacionalnom strategijom za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa AP za period 2016-2020, a koje se odnose na kvalitet vazduha u CG;
- U skladu i u rokovima organi su realizovali mjere predviđene Nacionalnom strategijom upravljanja kvalitetom vazduha sa AP za period 2016-2020 i 2017-2020;
- Područje CG pokriveno je monitoringom za kontrolu kvaliteta vazduha;
- Obezbijeđeno je stalno funkcionisanje stanica za praćenje kvaliteta vazduha;
- Obezbijeđena je adekvatna opremljenost i tehničko održavanje stanica;
- Uspostavljen je katastar zagađivača životne sredine;
- Uspostavljeni katastar pruža pouzdane podatke o zagađivačima životne sredine;
- Zagađivači životne sredine dostavljaju Agenciji podatke za vođenje katastra;
- Na bazi katastra zagađivača vrši se naplata eko naknade;
- Uspostavljeni sistem izvještavanja omogućuje uvid u stanje vazduha na teritoriji CG u svakom momentu;
- Sistem izvještavnja pruža dovoljno informacija o stanju zagađenosti vazduha na teritoriji CG;
- Uspostavljeni sistem izvještavanja omogućuje uvid u stanje vazduha na teritoriji lokalnih samouprava u svakom momentu i
- Sistem izvještavnja pruža dovoljno informacija o stanju zagađenosti vazduha na teritoriji lokalne samuprave i neophodnim mjerama koje je neophodno preduzeti u cilju poboljšanja kvaliteta vazduha.

Kriterijumi revizije koji su korišteni u ovoj reviziji proizilaze iz međunarodnih standarda[8], relevantnih evropskih direktiva[9] i kriterijuma za odgovornost i aktivnost opština u vezi sa kvalitetom vazduha.

[7]Na državnom i loklnom nivou
[8]INTOSAI (2016), ISSAI 5110 – Uputstva za izvršenje revizije uspjeha sa ekološkom perspektivom
[9]Direktiva 2008/50/EC e Evropskog Parlamenta i Komisije dana 21 maja 2008 o kvalitetu vazduha životne sredine i najčistijem vazduhu za Evropu.

1.5. Izvori informacija i metode prikupljanja podataka

Kao primaran izvor informacija u postupku revizije korišćena je dokumentacija kojom raspolaže Ministarstvo i Agencija, koja se odnosi na sprovedene mjere u oblasti kvaliteta vazduha. Takođe, korišćeni su i sekundarni izvori podataka u smislu analize zakonske i podzakonske regulative, strateških dokumenata, planova, izvještaja, statističkih podataka i sl. Dodatan izvor informacija u postupku revizije predstavljali su godišnji izvještaji o radu i publikacije nadležnih institucija, praksa zemalja regiona, dokumenti i preporuke Evropske komisije.

Od subjekta revizije traženi su:

1. Izvještaji o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s' AP za period 2016-2020;
2. Izvještaji o implementaciji Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha s' AP za period 2017-2020;
3. Planovi kvaliteta vazduha lokalnih samouprava;
4. Izvještaji o praćenju kvaliteta vazduha u Državnoj mreži za praćenje kvaliteta vazduha u periodu od 2017 do 2020. godine;
5. Izvještaji o praćenju kvaliteta vazduha u lokalnim mrežama za praćenje kvaliteta vazduha u periodu od 2017 do 2020. godine;
6. Izvještaj o stanju životne sredine u CG na bazi indikatora;
7. Informacija o stanju životne sredine;
8. Izvod iz katastra zagađivaća životne sredine;
9. Rješenja o naplati eko naknade za zagađivače vazduha na teritoriji CG i dr.

Metode prikupljanja informacija koje su korišćenje prilikom vršenja revizije bile su: pregled i analiza dokumentacije, metod obrade statističkih podataka, deskriptivni metod i intervju.

Analiza prikupljenih podataka i informacija izvršena je putem metode deskripcije, analize i sinteze, komparativne analize, kritičkog pregleda, kvalitativne analize dokumentacije i informacija.

2. Pravni i administrativni okvir

2.1. Pravni okvir

Ustavom Crne Gore garantuje se pravo na zdravu životnu sredinu. U skladu sa članom 23 Ustava „Svako ima pravo na zdravu životnu sredinu. Svako ima pravo na blagovremeno i potpuno obavještavanje o stanju životne sredine, na mogućnost uticaja prilikom odlučivanja o pitanjima od značaja za životnu sredinu i na pravnu zaštitu ovih prava. Svako je, a posebno država, obavezan da čuva i unapređuje životnu sredinu."

Zakonom o životnoj sredini[10] uređuju se principi zaštite životne sredine i održivog razvoja, instrumenti i mjere zaštite životne sredine i druga pitanja od

[10]("Službeni list Crne Gore", br. 052/16; 073/19 i 073/19)

značaja za životnu sredinu. Životna sredina je prostor, odnosno prirodno okruženje, vazduh, zemljište, voda i more, biljni i životinjski svijet, pojave i djelovanja: klima, jonizujuća i nejonizujuća zračenja, buka i vibracije, kao i okruženje koje je stvorio čovjek: gradovi i druga naselja, kulturno-istorijska baština, infrastrukturni, industrijski i drugi objekti. Članom 8 ovog Zakona definisano je da zaštitu životne sredine, u okviru svojih prava i obaveza, obezbjeđuju: državni organi, organi državne uprave, jedinice lokalne samouprave, domaća i strana pravna i fizička lica, nevladine organizacije, građani i udruženja građana, kao i odgovornost[11] subjekata zaštite životne sredine. U članu 19 Zakona definisano je sledeće „Zaštita vazduha ostvaruje se preduzimanjem mjera sistematskog praćenja kvaliteta vazduha, smanjenjem zagađivanja vazduha zagađujućim materijama i preduzimanjem tehničko-tehnoloških i drugih potrebnih mjera za smanjenje emisije zagađujućih materija u vazduh, kao i praćenjem uticaja zagađenog vazduha na zdravlje ljudi i životnu sredinu."

Zakonom o zaštiti vazduha[12] uređuje se način praćenja kvaliteta vazduha, mjere zaštite, ocjenjivanje i poboljšanje kvaliteta vazduha, kao i planiranje i upravljanje kvalitetom vazduha. Agencija organizuje praćenje kvaliteta vazduha, vrši ocjenjivanje kvaliteta vazduha na osnovu svih dostupnih podataka o kvalitetu vazduha iz različitih izvora podataka utvrđenih ovim zakonom i drugim propisima, provjerava tačnost izvršenih mjerenja i drugih metoda korišćenih od strane pravnih lica ovlašćenih za praćenje kvaliteta vazduha, izrađuje analize i izvještaje i informiše javnost, vrši analizu uzoraka alergenog polena, koordinira programima za obezbjeđenje kvaliteta i kontrolu kvaliteta podataka, ostvaruje komunikaciju sa relevantnim domaćim i međunarodnim organima i organizacijama i vrši druge poslove utvrđene ovim zakonom i posebnim propisima.

U cilju praćenja nivoa zagađenosti vazduha na teritoriji CG, Vlada uspostavlja mrežu za praćenje kvaliteta vazduha, dok jedinica lokalne samouprave može uspostaviti mrežu za praćenje kvaliteta vazduha na svom području. U cilju očuvanja i poboljšanja kvaliteta vazduha i izbjegavanja, sprječavanja ili smanjenja štetnih posledica po zdravlje ljudi i životnu sredinu, donosi se Nacionalna strategija upravljanja kvalitetom vazduha za period od četiri godine. Ministarstvo je dužno da do 31. januara tekuće godine dostavi Vladi Godišnji izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha.

Agencija blagovremeno i na odgovarajući način informiše javnost i zainteresovane organizacije o kvalitetu vazduha, kao i donošenju planova, programa i mjera za zaštitu i poboljšanje kvaliteta vazduha. Na osnovu podataka dobijenih sprovođenjem godišnjeg Programa praćenja kvaliteta vazduha i drugih podataka, Agencija izrađuje godišnju informaciju o kvalitetu vazduha.

U cilju zaokruživanaj pravnog okvira Vlada je donije niz podzakoskih akata kao bi se unaprijedio sistem paraćenja, izvještavanja i kontrole kvaliteta vazduha u CG i to:

- Uredbu o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha;[13]

[11]„Subjekti su dužni da u okviru svojih prava i obaveza, obezbijede kontrolu i sprječavanje svih oblika zagađenja i degradacije životne sredine, odnosno njihovo svođenje na najmanju moguću mjeru, kao i remedijaciju djelova ili segmenata životne sredine čiji je kvalitet narušen usljed zagađenja i drugih vidova degradacije, obezbjeđujući na taj način održivo korišćenje prirodnih resursa kao osnovnog uslova za održivi razvoj."

[12]("Službeni list Crne Gore", br. 025/10; 040/11; 043/15 i 073/19)

[13]"Službeni list Crne Gore", br. 044/10; 013/11 i 064/18

- Uredbu o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha;[14]
- Uredbu o maksimalnim nacionalnim emisijama određenih zagađujućih materija;[15]
- Uredba o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla;[16]
- Uredbu o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i alternativnim supstancama;[17]
- Pravilnik o načinu i uslovima praćenja kvaliteta vazduha;[18]
- Pravilnik o načinu i postupku mjerenja emisija iz stacionarnih izvora;[19]
- Pravilnik o sadržaju i načinu izrade godišnje informacije o kvalitetu vazduha[20] i ostalo.

Pored domaćeg zakonodavstva, CG obavezuju i međunarodni sporazumi kojima je pristupila. Stoga se ciljevi i zadaci utvrđeni ovim sporazumima moraju uzeti u obzir prilikom kreiranja nacionalne politike. U procesu izrade Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha sledeći međunarodni sporazumi smatrani su relevantnim: Konvencija o prekograničnom zagađenju vazduha na velikim udaljenostima i pripadajući Protokoli kojima su obuhvaćeni najveći ekološki problemi u oblasti zaštite vazduha. Uz Konvenciju je donijeto 8 Protokola sa specifičnim mjerama posvećenim određenim zagađujućim materijama.[21]

2.2. Administrativni okvir

U skladu sa Zakonom o zaštiti vazduha nadležnosti u ovoj oblasti povjerene su sljedećim organima uprave:

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma koje utvrđuje, koordinira i vrši nadzor nad sprovođenjem mjera zaštite i poboljšanja kvaliteta vazduha. Takođe, koordinira u sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha i izvršavanju obaveza preuzetih međunarodnim ugovorima i sporazumima, kao i ostvarivanju međunarodne saradnje, uključujući saradnju sa Evropskom komisijom i razmjenu podataka u oblasti kvaliteta vazduha.

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine dužna je da organizuje praćenje kvaliteta vazduha, vrši ocjenjivanje kvaliteta vazduha na osnovu svih dostupnih podataka o kvalitetu vazduha iz različitih izvora podataka, provjerava tačnost izvršenih mjerenja i drugih metoda korišćenih od strane pravnih lica ovlašćenih za praćenje kvaliteta vazduha, izrađuje analize i izvještaje i informiše javnost, ostvaruje komunikaciju sa relevantnim domaćim i međunarodnim organima i organizacijama.

Na osnovu Uredbe o povjeravanju dijela poslova iz nadležnosti Agencije **Centru za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore** povjereno je prikupljanje podataka na mjernim mjestima za fiksna mjerenja u Državnoj mreži uspostavljenoj za

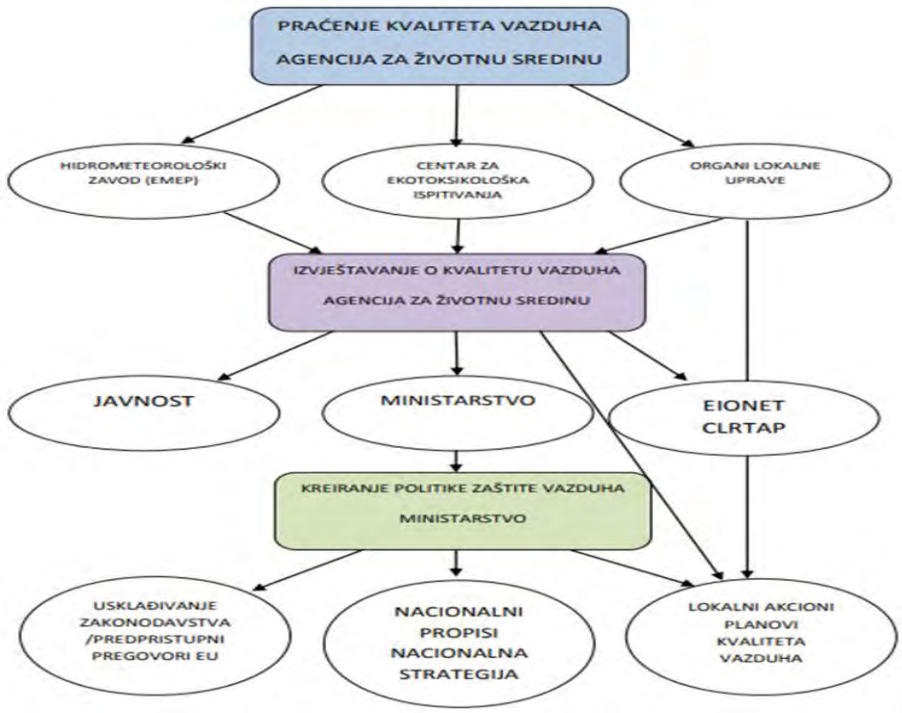
[14]"Službeni list Crne Gore", br. 025/12
[15]"Službeni list Crne Gore", br. 003/12
[16]"Službeni list Crne Gore", br. 017/17
[17]"Službeni list Crne Gore", br. 005/11
[18]"Službeni list Crne Gore", br. 021/11 i 032/16
[19]"Službeni list Crne Gore", br. 039/13
[20]"Službeni list Crne Gore", br. 027/12
[21]Prestala su da važe 4 od 8 Protokola

praćenje kvaliteta vazduha prema godišnjem programu praćenja kvaliteta vazduha i to: kontinualna i/ili povremena mjerenja; uzimanje uzoraka zagađujućih materija; laboratorijske analize uzoraka; prenos, obrada, provjera validnosti i analiza rezultata dobijenih mjerenjem i/ili uzimanjem uzoraka radi analize i provjere kvaliteta mjernih postupaka; mjerenja, prikupljanje, obrada i dostava podataka sa mjernih mjesta za potrebe informacionog sistema kvaliteta vazduha, koji je sastavni dio informacionog sistema životne sredine.

Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju zadužen je za osmatranja i mjerenja parametara kvaliteta vazduha, kontrolu i ocjenu kvaliteta vazduha i padavina, i izradu studija, elaborata, analiza i informacija, kao i izvršavanje međunarodnih obaveza u oblasti kvaliteta vazduha (EMEP program[22]).

Organi lokalne uprave nadležni za poslove zaštite životne sredine u okviru svojih nadležnosti mogu uspostaviti lokalnu mrežu za praćenje kvaliteta vazduha. Takođe, dužni su da vode lokalni registar zagađivača i u saradnji sa Ministarstvom i Agencijom učestvuju u donošenju planova kvaliteta vazduha u slučaju prekoračenja standarda kvaliteta vazduha utvrđenih zakonom.

Grafikčki prikaz 1: Upravljanje kvalitetom vazduha

[22]Kooperativni program za praćenje i procjenu dugoročnog prenosa zagađivača vazduha u Evropi (nezvanično „Evropski program za praćenje i procjenu" EMEP u okviru CLRTAP/UNECE)

3. Nalazi revizije

Crna Gora je na Međunarodnoj konferenciji u Briselu, otvorila pregovaračko poglavlje 27-Životna sredina i klimatske promjene. Poglavlje 27 jedno je od najzahtjevnijih i najskupljih poglavlja kada je njegova implementacija u pitanju u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji.

3.1. Nacionalne strategije i akcioni planovi

3.1.1. Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena

Da bi se postigla postepena i puna transpozicija ukupne pravne tekovine EU za poglavlje 27-Životna sredina i promjene klime u pravnom sistemu CG Vlada je usvojila Nacionalnu strategiju za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s' AP za period 2016-2020[23]. Usvojena Stragija i AP omogućuli su Vladi da prati da li se planirane obaveze ispunjavaju i da li se planirane mjere sprovode u određenim vremenskim okvirima, uključujući blagovremeno planiranje i pružanje neophodne finansijske i tehničke pomoći nadležnim organima. Na osnovu vremenskih okvira i aktivnosti obuhvaćenih Strategijom, CG imala je za cilj da transponuje i implementira veći dio pravene tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena do kraja 2020. godine.

Strategija je strukturirana u tri dijela. Prvi dio dokumenta je strateški dio u kome je definisan strateški pristup CG procesu usklađivanja sa EU u Poglavlju 27 sa svih deset pod-sektora[24]. Drugi dio je ekonomska i finansijska analiza koja sadrži procjenu ukupnih troškova usklađivanja, ograničenja finansijske priuštivosti i potrebne finansijske resurse, dok u trećem dijelu je predstavljen AP koji sadrži pregled aktivnosti koje omogućuju Vladi da ispuni obaveze u procesu evropske integracije na planiran i proaktivan način.

U sektoru Kvalitet vazduha predstavljen je pregled stanja usklađenosti pravnih akata sa Direktivama EU, pregled stanja usvojenih Nacionalnih strategija i Planova za kvalitet vazduha, kao i nedostaci u pogledu organizovanosti, nadležnosti, raspoloživosti kapaciteta za efikasnu transpoziciju propisa EU i implementaciju propisa CG o kvalitetu vazduha.

- Akcioni plan sadrži pregled, korak po korak, rokova i zadataka koje treba ispuniti da bi se osigurala puna usaglašenost za svaki akt EU o životnoj sredini i klimatskim promjenama. Akcionim planom predviđena je realizacija 185 mjera, u četvorogodišnjem periodu, u cilju postizanja pune transpozicije, tj. usklađenosti propisa CG sa pravnom tekovinom EU o životnoj sredini i promjeni klime.

[23]Zaključak Vlade Crne Gore broj: 08-2184 od 25. avgusta 2016. godine
[24]Jedan od pod-sektora je sektor Kvalitet vazduha

U AP predstavljen je i Plan aktivnosti za implementaciju propisa u oblasti kvaliteta vazduha, koji obuhvata mjere koje je neophodno sprovesti u četvorogodišnjem periodu. U istom su navedeni nazivi EU propisa, mjere, institucije za sprovođenje, rokovi za transpoziciju/za implementaciju i dr.

Od donošenja Strategije s' AP, Vlada je usvojila:

1. Izvještaj o implementaciji Strategije s' AP za period jul-decembar 2016;
2. Izvještaj o implementaciji Strategije s' AP za period januar-mart 2017;
3. Izvještaj o implementaciji Strategije s' AP za period april-jun 2017;
4. Godišnji izvještaj za period jul 2016–decembra 2017 i
5. Završni izvještaj o realizaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s' AP za period 2016-2020.

Analizom usvojene Strategije s' AP za period 2016-2020, da se utvrditi sledeće:

- U podoblasti Kvalitet vazduha, do kraja 2017. godine bilo je planirao da se realizuje 9 obaveza (4 u dijelu transpozicije i 5 u dijelu implementacije), od čega je realizovano svega 4 obaveze što čini procenat od 44.44% realizacije planiranih obaveza.[25]

Usvajanjem Pregovaračke pozicije za Poglavlje 27 i Program pristupanja Crne Gore EU 2018-2020, izvršeno je revidiranje AP, u kome su i obaveze koje nijesu realizovane iz AP 2016-2020, prenešene u AP Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena za period 2018-2020.[26] AP 2018-2020 predviđena je realizacija 253 obaveze (131 u okviru transpozicije i 122 u okviru implementacije).

Ministarstvo je bilo u obavezi da polugodišnje izvještava Vladu o realizaciji AP Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena za period 2018-2020, pa je u dosadašnjem periodu dostavilo tri polugodišnja izvještaja i to:

1. Prvi polugodišnji izvještaj o realizaciji AP Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena za period 2018-2020, za izvještajni period jul-decembar 2018.godine;[27]
2. Drugi polugodišnji izvještaj o realizaciji AP Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena za period 2018-2020, za izvještajni period januar-jun 2019.godine[28] i
3. Treći polugodišnji izvještaj o realizaciji AP Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena za period 2018-2020, za izvještajni period jul-decembar 2019. godine.[29]

[25]Za više informacija pogledati: Završni izvještaj o realizaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, inplementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s' AP za period 2016-2020
[26]Zaključak Vlade broj: 07-3280 od 28. juna 2018.godine
[27]Zaključak Vlade broj: 07-6221 od 17. januara 2019. godine
[28]Zaključak Vlade broj: 07-3145 od 18. jula 2019.godine
[29]Zaključak Vlade broj: 07-8074 od 16. januara 2020.godine

- Pregledom datih Izvještaja, kao i Izvještaja o realizaciji AP za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2017–2020, da se utvrditi da je najveći stepen realizacije postignut u pod-sektoru Kvalitet vazduha u procentu od 91,6% od planiranih obaveza.[30] U ostalim pod-sektorima stepen realizacije obaveza je u manjem procentu.

3.1.2. Nacionalna strategija upravljanja kvalitetom vazduha

Praćenje kvaliteta vazduha u CG vrši se u skladu sa zahtjevima EU od 2009. godine, kada je uspostavljena osnovna mreža za praćenje kvaliteta vazduha i propisima utvrđeni standardi kvaliteta vazduha (granične vrijednosti, ciljne vrijednosti i itd.).[31] U februaru 2013. godine Vlada CG usvojila je Nacionalnu strategiju upravljanja kvalitetom vazduha sa AP za period 2013-2016.[32] Zaključkom je zaduženo Ministarstvo da u saradnji s nadležnim organima i institucijama godišnje izvještava Vladu o ralizaciji mjera iz navedenog dokumenta.

Nacionalna strategija upravljanja kvalitetom vazduha iz 2013. godine prvi je dokument te vrste u CG, kojim je na sveobuhvatan način razrađena dugoročna politika zaštite vazduha kao segmenta životne sredine.

Strategijom su detaljno analiziran pravni i institucionalni okvir, ocijenjen je kvalitet vazduha, zagađujuće materije i izvori zagađenja u CG i na kraju je donešen AP za period 2013-2016. godina.

Strategijom je postavljeno nekoliko dugoročnih ciljeva:

1. Usklađivanje nacionalnog pravnog okvira sa pravom EU;
2. Unapređenje sistema praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha;
3. Smanjenje zagađenja vazduha;
4. Integrisanje politike zaštite vazduha u relevantne sektorske politike i
5. Podizanje svijesti javnosti o značaju kvaliteta vazduha za zdravlje ljudi.

AP koji je sastavni dio Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2013-2016 predviđene su za realizaciju ukupno 52 mjere, koje su podijeljene u 4 izvještajna perioda.

Vlada Crne Gore je na sjednici od 20. aprila 2017. godine usvojila Četvrti izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha sa AP za period 2017-2020. U Izvještaju je navedeno da je u periodu 2013-2016 u potpunosti realizovano 40 mjera, dok je realizacija 4 mjere u toku i nastaviće se tokom sljedećeg četvorogodišnjeg perioda. Takođe, tokom narednog perioda realizovaće se 4 mjere čija realizacija nije mogla početi tokom proteklog perioda. Od sprovođenja 4 mjere odustalo se zbog znatno izmjenjenih okolnosti koje su učinile da planirane mjere ne mogu biti sprovedene u predviđenom roku realizacije.[33]

[30]Pravni okvir nije usklađen sa Direktivom (EU) 2016/2284 o smanjenju emisije određenih zagađujućih materija na nacionalnom nivou, jer za to nije ispunjen tehnički preduslov (izrada projekcije emisije na osnovu ažuriranog inventara)

[31]U skladu sa Direktivom 2008/50/EZ

[32]Zaključak Vlade broj: 06-206/3 od 14. februara 2013. godine

[33]Za više informacija pogledati Četvrti izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha sa AP za period 2017-2020, Zaključak Vlade broj: 07-1349 od 27.04.2017. g.

- Zakonom o zaštiti vazduha predviđeno je da se Nacionalna strategija upravljanja kvalitetom vazduha donosi za period od četiri godine[34]. Nakon isteka perioda za koji je donešena Strategija (2013-2016), Vlada nije donijela novu strategiju, već je (na predlog MORT-a) usvojila Četvrti izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha sa AP za period 2017-2020. g.

AP za period 2017-2020, koji je sastavni dio usvojenog Četvrtog izvještaja o sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha, predviđene su mjere koje je neophodno realizovati u ovom četvorogodišnjem periodu. AP opisane su mjere koje je neopohno da se sprovedu, rok, nosilac (organ zadužen za sprovođenje), indikator/sredstvo verifikacije i procijenjeni troškovi neophodni za sprovođenje naznačenih mjera.

Tokom 2017. godine predviđeno je sprovođenje 8 mjera, u 2018. godini 14 mjera, 2019. godini 10 mjera, dok 2020. godina obuhvata sprovođenje 11 mjera. Treba imati u vidu da neke mjere obuhvataju period od nekoliko godina, tako mjera koja je predstavljena u 2017. godini sprovodiće se tokom čitavog četvorogodišnjeg perioda. Zaključkom Vlade CG zaduženo je Ministarstvo da godišnje informiše Vladu o realizaciji mjera iz AP za period 2017-2020. g.

U posmatranom periodu usvojeni su sledeći Izvještaji:

1. Izvještaj o realizacji AP za sprovođenje Nacionalne srategije upravljanja kvalitetom vazduha za 2017.godinu;
2. Izvještaj o realizacji AP za sprovođenje Nacionalne srategije upravljanja kvalitetom vazduha za 2018.godinu i
3. Izvještaj o realizacji AP za sprovođenje Nacionalne srategije upravljanja kvalitetom vazduha za 2019.godinu.
4. Od strane Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma u toku postupka revizije dostavljen je **NACRT** Završnog Izvještaja o realizaciji sprovođenja Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2017–2020, sa Izvještajem o realizaciji AP za 2020. godinu.

Tabelarni prikaz 1: Stepen realizacije mjera iz AP za period 2017-2020

Godina	Broj planiranih mjera	Broj realizovanih mjera	Broj mjera čija je realizacija u toku	Broj neralizovanih mjera
2017	8*	8	-	-
2018	14	4	3	7
2019	10**	2	6	2
2020	11***	3	3	5
Ukupno	43	17	9	14

*AP za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2017-2020, tokom 2017. godine planirano je sprovođenje ukupno 8 mjera, od kojih je 3 potrebno realizovati do kraja 2017. godine, a realizacija ostalih 5 mjera je predviđena tokom čitavog četvorogodišnjeg perioda obuhvaćenog AP;
**AP za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2017-2020, tokom 2019. godine planirano je sprovođenje ukupno 10 mjera, od kojih je 9 potrebno realizovati do kraja 2019.godine, a realizacija 1 mjera je predviđena tokom 2019-2020;
***Shodno NACRTU Završnog Izvještaja o realizaciji sprovođenja Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2017–2020, sa Izvještajem o realizaciji AP za 2020. godinu

[34]Član 19 Zakona o zaštiti vazduha

- AP za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2017-2020 predviđena je realizacija ukupno 43 mjere, od čega je, prema podacima iz Izvještaja o realizaciji AP, stepen realizacije mjera 72%.

- Od strane Ministarstva u toku sprovođenja revizije dostavljen je grubi Nacrt Strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2021-2029 koji predstavlja nastavak strateškog planiranja u oblasti zaštite vazduha u odnosu na Nacionalnu strategiju upravljanja kvalitetom vazduha iz 2013. godine, koja se do sada sprovodila u skladu sa dva AP i to 2013-2016 i 2017-2020.

3.1.3. Planovi kvaliteta vazduha i Kratkoročni Akcioni planovi lokalnih samouprava

Zakonom o zaštiti vazduha propisano je da u zonama gdje koncentracije zagađujućih materija prelaze bilo koju uspostavljenu graničnu ili ciljnu vrijednost, uzimajući u obzir granice tolerancije ukoliko su propisane, Ministarstvo, u saradnji sa Agencijom i organima lokalne uprave na čijoj se teritoriji zona nalazi, donosi Plan kvaliteta vazduha, sa ciljem da u što kraćem roku dostigne utvrđene vrijednosti predviđene zakonom.

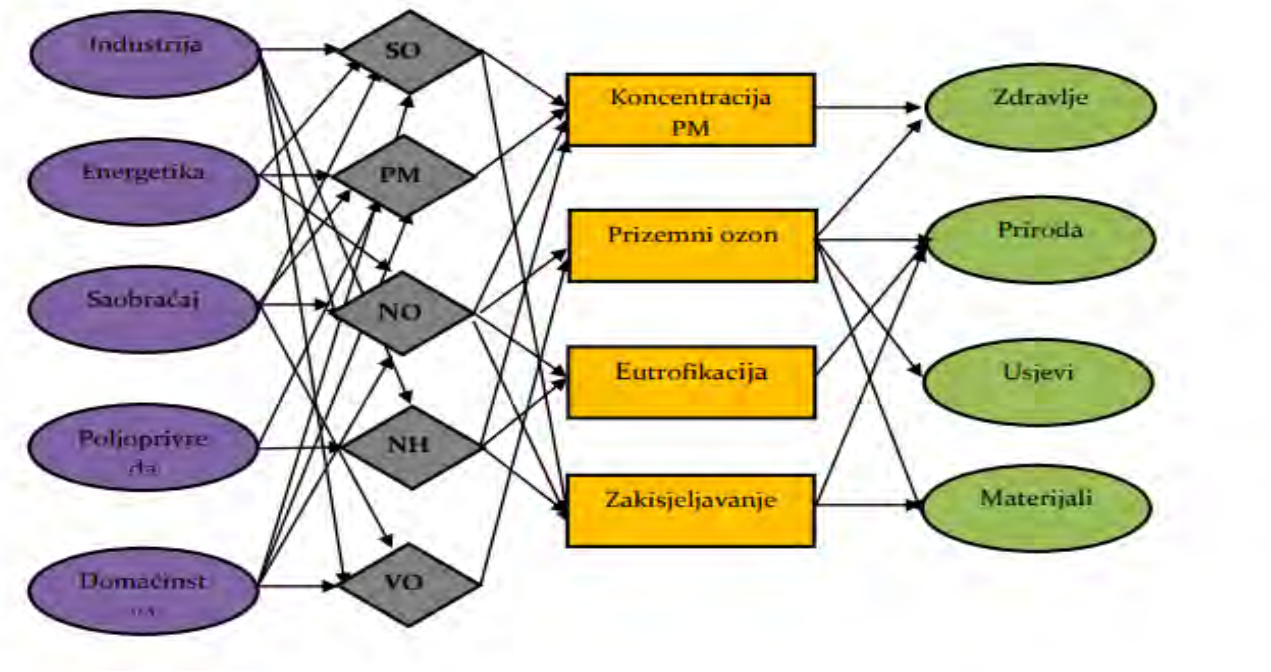
U skladu sa Uredbom o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha teritorija CG podijeljena je u tri zone[35], koje su određene preliminarnom procjenom kvaliteta vazduha u odnosu na granice ocjenjivanja zagađujućih materija na osnovu dostupnih podataka o koncentracijama zagađujućih materija i modeliranjem na osnovu postojećih podataka.

Podaci ukazuju da je prekoračenje graničnih vrednosti PM_{10} čestica zabilježeno u nekoliko lokalnih samouprava. Osim utvrđenih prekoračenja PM_{10} čestica u vazduhu, utvrđene su povremene povišene vrijednosti emisija SO_2, NOx i CO, iz stacionarnih izvora prije svega u OPL. Za sve navedene lokalne samouprave izrađeni su planovi za kvalitet vazduha i to:

- Plan kvaliteta vazduha za Opštinu Pljevlja[36]
- Plan kvaliteta vazduha za Opštinu Nikšić[37] i
- Plan kvaliteta vazduha za Glavni Grad Podgorica[38].

[35]Sjeverna zona: Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolačin, Mojkovac, Petnjica, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak; Centralna zona: Cetinje, Danilovgrad, Nikšić i Podgorica; Južna zona: Bar, Budva, Kotor, Tivat, Ulcinj i Herceg Novi
[36]Februar 2013
[37]Mart 2014
[38]Avgust 2015

Grafički prikaz 2: Interakcije između izvora zagađenja, zagađujućih materija i njihovih uticaja[39]

Plan kvaliteta vazduha za Opštinu Pljevlja (OPL)

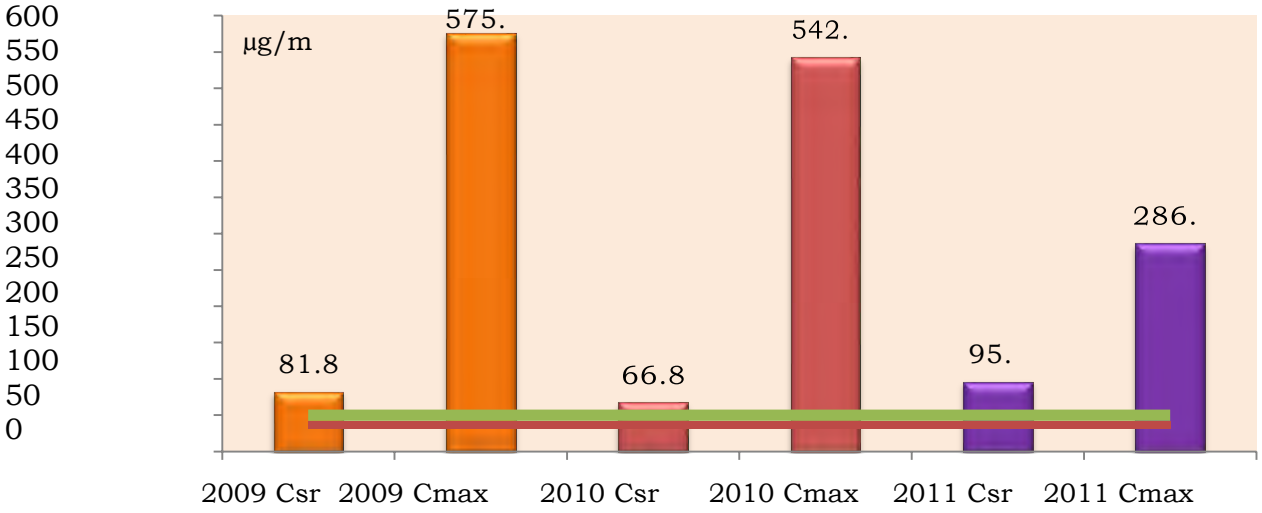
Tokom 2012. godine u OPL na jednom mjernom mjestu zabilježeno je 217 prekoračenja granične vrijednosti za suspendovane čestice PM_{10}. Broj prekoračenja se kretao od 7 u oktobru do 28 u januaru, martu i decembru, što je bio razlog za neophodnost preduzimanja hitnih i dugoročnih mjera za prevazilaženje ovog problema, kako bi se u OPL zaštitilo zdravlje ljudi i unaprijedilo stanje životne sredine.

Za potrebe izrade Plana kvaliteta vazduha za OPL, studiju uticaja zagađenja vazduha izradio je „TECHNE Consulting". Takođe, korišćeni su podaci dobijeni redovnim monitoringom stanja životne sredine koje sprovodi Agencija kao i podaci dobijeni neposrednim mjerenjem emisija iz stacionarnih izvora, podaci iz dosada urađenih studija, projekata i izvještaja, kao i stručna analiza i rezultati dobijeni primjenom matematičkih odnosno softverskih modela za upravljanje kvalitetom vazduha.

Studija je ukazala da će u narednom periodu emisija zagađujućih supstanci rasti (posmatan je period do 2020. godine), **ukoliko se ne preduzme mjere smanjenja zagađenja.** Projekcija rasta emisije suspendovanih čestica prevazići će procenat od 300%. Primjenom mjera za smanjenje zagađenja vazduha koje su predložene ovim planom umjesto projektovanog povećanja od 300%, do 2020. godine postiglo bi se smanjenje zagađenja suspendovanim česticama od oko 40% u odnosu na baznu godinu (2010).

[39]Grafički prikaz 2 preuzet je iz Izvještaja o zagađenju vazduha u Evropi 1990-2000, tematski izvještaj 4/2003 (RAINS, CBA based on EEA)

Grafički prikaz 3: Koncentracije suspendovanih čestica PM_{10} u Pljevljima

Na grafikonu predstavljene su maksimalne dnevne i srednje godišnje koncentracije suspendovanih čestica PM_{10} praćene na mjernom mjestu u urbanoj zoni Pljevalja tokom 2009-2011. godine.

Srednje godišnje koncentracije PM_{10} čestica tokom prikazanog perioda bile su iznad dozvoljene srednje godišnje vrijednosti koja iznosi 40µg/m^3. Zimski period karakterišu povremeno izmjerene veoma visoke srednje dnevne koncentracije PM_{10} čestica.

- Izmjerene vrijednosti pokazivale su veliko opterećenje vazduha u OPL PM_{10} česticama, ne samo zbog izmjerenih koncentracija, već i zbog velikog broja dana sa prekoračenjima.

Glavni izvori zagađenja u OPL koji su prezentovani u Planu su:

1. Emisija zagađujućih materija iz TE „Pljevlja";
2. Uticaj Rudnika uglja AD „Pljevlja" na kvalitet vazduha;
3. Emisija iz kotlarnica[40] i
4. Individualna ložišta[41].

Planom su prezentovan i prijedlog mjera koje je potrebno realizovati u periodu od 2013 do 2016. godine, a koje su obuhvaćene i Nacionalnom strategijom upravljanja kvalitetom vazduha tj. AP za period 2013-2016.[42]

Nadležni organi za izradu i sprovođenje Plana kvaliteta vazduha za OPL su:

[40]OŠ „Boško Buha", OŠ „Salko Aljković", OŠ „Rustan P.", Srednja stručna škola, Gimnazija, Bolnica, „Tilia", S.C. „Ada", Skerlićeva ul., „ .Jakić"

[41]Grijanje domaćinstava smatra se difuznim izvorom zagađenja vazduha i stoga je emisije koje potiču iz ovakvih izvora veoma teško kontrolisati. Iako su kapaciteti individualnih ložišta uglavnom mali, njihov zbirni uticaj na kvalitet vazduha od velikog je značaja, naročito u područjima sa oštrim zimama gdje sezona grijanja dugo traje, a ne postoje alternativni sistemi daljinskog grijanja, kakav je slučaj sa velikim dijelom teritorije Crne Gore.

[42]Za više informacija pogledati: Plana kvaliteta vazduha za OPL

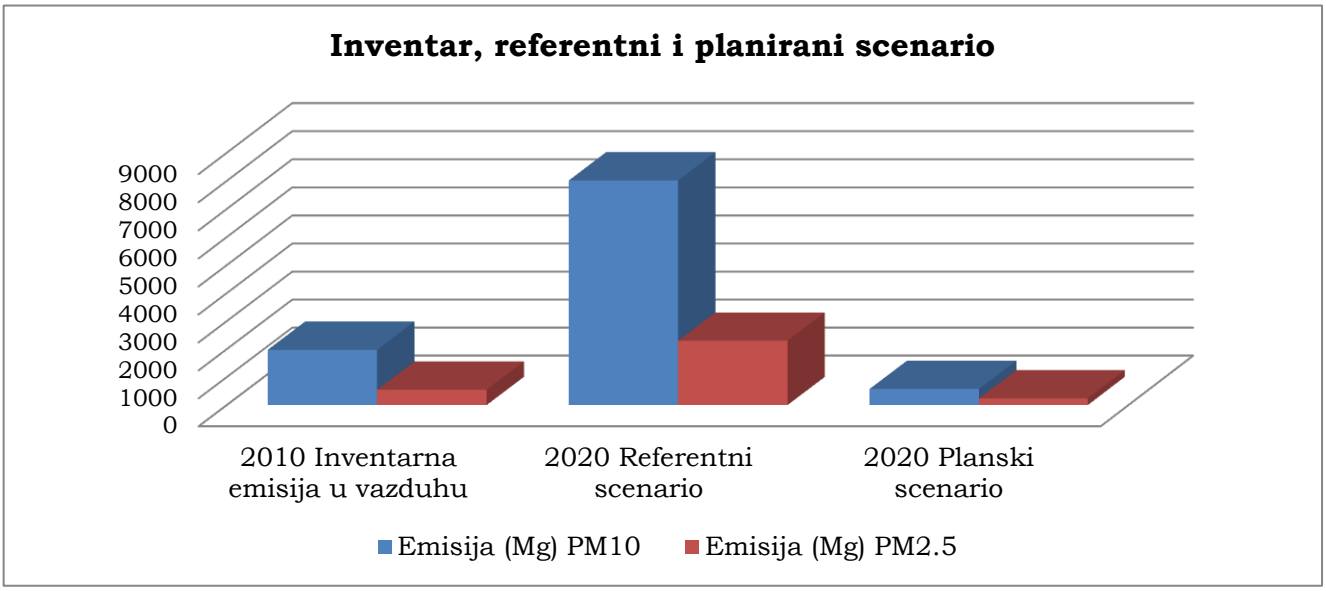
1. Ministartvo održivog razvoja i turizma;
2. Agencija za zaštitu prirode i životne sredine i
3. Opština Pljevlja

Planom su predviđene mjere za unapređenje kvaliteta vazduha i dostizanje propisanih graničnih vrijednosti za suspendovane čestice $PM_{10,}$ podijeljene u tri grupe:

1. Prva faza implementacije uključuje tehničke mjere koje ne izazivaju visoke troškove, a direktno utiču na kvalitet vazduha i mogu se primijeniti u kratkom vremenskom roku;
2. Druga faza implementacije uključuje tehničke mjere koje će se primijeniti nakon obezbijeđivanja dodatnih finansijskih sredstava i
3. Dodatne mjere uključuju ne-tehničke mjere koje mogu poboljšati efekte tehničkih mjera.[43]

U Planu su prezentovani referetni i planski scenario koji bi se desio ukoliko se ne budu preduzele mjere, odnosno koliki je planirani scenario sa preduzetim mjerama.

Grafički prikaz 4: Prikaz planiranih mjera na emisiju lebdećih čestica i poređenje bazne godine, planskog i referentnog scenarija

U Izjašnjenju[44] na Preliminarni Izvještaj **Opština Pljevlja je dala sledeće obrazloženje:** *„Sekretarijat za uređenje prostora Opštine Pljevlja-Službe za zaštitu životne sredine u saradnji sa predstavnicom Ministarstva održivog razvoja i turizma uradili su radnu verziju Izvještaja o sprovođenju Plana kvaliteta vazduha za teritoriju Opštinu Pljevlja sa Akcionim planom za period 2017-2021. godine i dostavili u elektronskoj formi Ministartvu odživog razvoja i turizma. Na osnovu te radne verzije Ministarstvo održivog razvoja i turizma je uradilo Sažetak izvještaja o realizaciji mjera iz Plana kvaliteta vazduha za Opštinu Pljevalja i pregled mjera iz*

[43]Za više informacija pogledati: Plan kvaliteta vazduha za OPL
[44] Broj: 01-018/20-1743/4 od 26.04.2021. godine.

ažuriranog plana za period 2018-2021. godine, koji je sastavni dio Izvještaja o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za 2017. godinu. Realizacija mjera iz Plana kvaliteta vazduha prikazana je i u Informaciji o stanju životne sredine na teritoriji opštine Pljevlja za 2016. godinu."

- Opština Pljevlja nije izradila ažurirani Akcioni plan, već je u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma uradila Sažetak izvještaja o realizaciji mjera iz Plana kvaliteta vazduha za Opštinu Pljevlja i pregled mjera iz ažuriranog plana za period 2018-2021.godinu. Pregled mjera ne sadrži opisane pojedinačne mjere koje je neopohno da se sprovedu, rok, nosilac, indikator/sredstvo verifikacije i procijenjeni troškovi neophodni za sprovođenje naznačenih mjera, već su ugrubo predstavljene mjere koje će se realizovati u narednom periodu.

Plan kvaliteta vazduha za Opštinu Nikšić (ONK)

Tokom 2013. godine u ONK evidentirana su 104 prekoračenja granične i srednjih dnevnih koncentracija suspendovanih čestica PM_{10}. Tokom ljetnjih mjeseci nije bilo prekoračenja dozvoljenih graničnih vrijednosti, dok je situacija značajno drugačija tokom sezone grijanja. Pa tako imamo da se broj prekoračenja kretao od 9 dana u martu i novembru, do 22 i 24 dana tokom decembra i oktobra. Imajući u vidu da je **dozvoljeni broj prekoračenja tokom kalendarske godine 35 dana**, neophodno je bilo preduzimanje hitnih i dugoročnih mjera za prevazilaženje ovog problema u cilju zaštite zdravlja ljudi i unapređenja stanje životne sredine.

Na osnovu izvršenih mjerenja za prethodnih pet godina (2009–2013) konstatovani su sledeći neželjeni efekti:

1. Povremenim praćenjem kvaliteta vazduha na prometnim raskrsnicama u Nikšiću došlo se do rezultata koji ukazuju na dominantan negativan uticaj saobraćaja, koji je uzrokovao periodično značajno visoke koncentracije azot dioksida (graničnih vrijednosti (200µg/m^3));
2. Maksimalne dnevne osmočasovne srednje vrijednosti ozona su tokom jula 2012. godine dva puta bile iznad propisane ciljne vrijednosti od 120µg/m^3, dok su tokom 2010 i 2011. godine po jedan put bile iznad propisane ciljne vrijednosti;
3. Izmjerene srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica u toku 2013. godine, tokom perioda grejne sezone, bile znatno veće u odnosu na period tokom ljetnjih mjeseci;
4. Maksimalne osmočasovne srednje vrijednosti ugljen monoksida su tokom 2011 i 2012. godine bile ispod propisanih graničnih vrijednosti od 10mg/m^3. Maksimalne osmočasovne srednje vrijednosti ugljen monoksida su tokom 2010. godine dva puta prelazile propisanu graničnu vrijednost, što je u okviru dozvoljenih normi;
5. **Sadržaj benzo(a)pirena** (jedna od 17 kancerogenih komponenti PAH-s) izračunat kao srednja vrijednost nedjeljnih uzoraka je u toku prve polovine 2013. kao i tokom 2012. godine (u mjesecu januaru (11,448ng/m^3), februaru (6,23ng/m^3), martu (2,6653ng/m^3) i aprilu (1,745ng/m^3) **bio značajno iznad propisane ciljne vrijednosti** (1ng/m^3) i

6. Srednja godišnja vrijednost sadržaja benzo(a)pirena tokom 2011. godine je prelazila propisanu ciljnu vrijednost od 1ng/m^3 i iznosila je 2,505ng/m^3. Takođe i tokom 2010. i 2009. godine izmjerene vrijednosti su bile iznad propisanih što značajno utiče na ocjenu kvaliteta vazduha i ukazuje na povećane emisije industrijskog porijekla i porijekla koje vodi od saobraćaja.

Glavni izvori zagađenja u ONK koji su prezentovani u Planu su:

1. Industrijski: Željezara Nikšić i Rudnici Boksita;
2. Prehrambena industija: Pivara Nikšić, Industrija mesa Goranović DOO; Mljekara Nika, Mljekara Srna DOO, Mehanizacija i programat DOO;
3. Drvna industrija: Mi-rai group DOO, Golija Dit Duga DOO, Ramond DOO, Gitanes les DOO, Mil–com DOO, Radović plus DOO, Loris DOO i dr.;
4. Individualna ložišta;
5. Poljoprivreda;
6. Putna infrastruktura i
7. Upravljanje otpadom.[45]

Planom su prezentovan predlog mjera koje je potrebno realizovati u periodu 2013-2016, a koje su obuhvaćene i Nacionalnom strategijom upravljanja kvalitetom vazduha tj. AP za period 2013-2016.[46] Takođe, Planom su predstavljene i mjere unaprijeđenja kvaliteta vazduha u ONK u pogledu dostizanja graničnih vrijednosti za suspendovane čestice PM_{10} i podijeljene u nekoliko grupa i to:

1. Mjere za smanjenje emisija iz neindustrijskih kotlarnica i individualnih ložišta;
2. Mjere za smanjenje emisija iz poljoprivrednih aktivnosti;
3. Mjere za smanjenje emisija iz saobraćaja;
4. Mjere za smanjenje emisija iz industrijskih postrojenja;
5. Mjere za smanjenje emisija koje potiču od odlaganja otpada i
6. Opšte mjere.[47]

- Opština Nikšić nije dostavila Ministarstvu Izvještaj o sprovođenju Plana kvaliteta vazduha za ONK u periodu 2014-2017. godina i nije izradila ažurirani AP.

Plan kvaliteta vazduha za Glavni Grad Podgorica (GGP)

Izvršena mjerenja i utvrđeni negativni pokazatelji bili su razlog za donošenje Plana kvaliteta vazduha za GGP u 2015. godini. Glavni razlog za donošenje Plana je to što je utvrđeno da je **u 2014. godini tokom 40 dana zabilježena prekoračenja granične vrijednosti srednje dnevne koncentracije PM_{10} čestica u vazduhu**.[48] U

[45]U publikaciji "Lokalni akcioni plan za zaštitu životne sredine" koju je 2007. godine izradila Opština Nikšić, u potencijalno najveće zagađivače na teritoriji opštine svrstani su: Željezara AD Nikšić, Rudnici boksta AD Nikšić, Pivara "Trebjesa" i „asfaltna baza", odnosno pogon Mehanizacije i programata DOO u Kličevu.
[46]Za više informacija pogledati: Plan kvaliteta vazduha za opštinu Nikšić
[47]Za više informacija pogledati: Plan kavaliteta vazduha za opštinu Nikšić
[48]Kada se u obzir uzme propisana granica tolerancije (66 µg/m3) za 2014. godinu, dok je dozvoljeni broj dana sa prekoračenjem ove granične vrijednosti 35.

odnosu na graničnu vrijednost koja je na snazi od 1. januara **2015. godine** (dnevna srednja vrijednost od 50µg/m^3), **bilo je 78 dana sa prekoračenjem**.

Srednja godišnja koncentracija PM_{10} čestica iznosila je 34,22 µg/m^3, što je ispod propisane granične vrijednosti (40 µg/m^3) i granice tolerancije.

Sadržaj benzo(a)pirena u PM_{10} česticama izračunat kao srednja vrijednost nedjeljnih uzoraka bio je 2ng/m^3. Ciljna vrijednost propisana sa ciljem zaštite zdravlja ljudi i rokom postizanja do 2015. godine iznosi 1ng/m^3. Srednja godišnja koncentracija benzena tokom 2014. godine (validnih mjerenja je bilo 283 dana) iznosila je 1,72µg/m^3, što je ispod propisane granične vrijednosti od 5µg/m^3.

U izradi Plana učestvovali su predstavnici: MORT, Agencije, Sekretarijata za planiranje i uređenje prostora i zaštitu životne sredine Glavnog Grada, Instituta za javno zdravlje, Kombinata Aluminijuma Podgorica i ZHMS.[49]

Korišćeni su podaci dobijeni redovnim monitoringom stanja životne sredine koji sprovodi Agencija, kao i podaci dobijeni emisijskim mjerenjem kvaliteta vazduha na 6 lokacija na prostoru GGP u 4 ciklusa u periodu od 1. juna 2014 do 30. juna 2015.godine,[50] podaci iz inventara emisija zagađujućih materija, kao i podaci iz do sada urađenih studija, planova, projekata, strategija i td.

Povećana koncentracija PM_{10} čestica, na mjernom mjestu na lokaciji pored bulevara Sv. Petra Cetinskog, pojavljuje se u zimskim mjesecima što je i predstavljeno u narednoj tabeli.

Tabelarni prikaz 2: Minimalne i maksimalne 24-časovne koncentracije PM_{10} i broj prekoračenja u 2014.godini

Mjesec	Minimalna 24-časovna vrijednost µg/m^3	Maksimalna 24-časovna vrijednost µg/m^3	Broj prekoračenja granice tolerancije (66 µg/m^3)	Broj prekoračenja granice vrijednosti (50 µg/m^3)
Januar	7,54	131,90	13	18
Februar	14,86	79,48	2	16
Mart	5,04	59,39	-	4
April	6,84	45,94	-	-
Maj	6,07	31,58	-	-
Jun	8,27	44,94	-	-
Jul	9,04	34,82	-	-
Avgust	9,48	32,51	-	-
Septembar	5,69	32,67	-	-
Oktobar	4,50	59,80	-	3
Novembar	11,01	124,71	7	18
Decembar	4,60	162,73	18	19

[49]Preko programa TAIEX u izradi plana učestvovao je ekspert Wolfgang Spangl, zaposlen u austrijskoj Agenciji za zaštitu vazduha (Umweltbundesamt)

[50]Centar gradske opštine Tuzi Raskrsnica ulice Kralja Nikole i ulice Crnogorskih serdara; Centar gradske opštine Golubovci; Raskrsnica ulica Ivana Crnojevića i 19. decembra, kod stadiona „Budućnosti"; Raskrsnica ulice Vaka Đurovića i Piperske ulice, Zagorič i lokacija kod tržnog centra „DELTA CITY".

Osnovni izvori zagađenja koji su definisani u Planu su:

1. Drumski saobraćaj;
2. Grijanje domaćinstava;
3. Kombinat aluminijuma Podgorica;
4. Poljoprivreda i
5. Ostali izvori[51].

Analizom situacije i faktora koji predstavljaju uzrok prekoračenja propisanih graničnih vrijednosti Planom su predložene sledeće mjere:

1. Mjere za smanjenje emisija PM čestica koje nastaju grijanjem domaćinstava;
2. Mjere za smanjenje emisija PM čestica iz saobraćaja;
3. Mjere za smanjenje emisija PM čestica iz industrije;
4. Mjere za smanjenje emisija PM čestica iz poljoprivrede;
5. Mjere za smanjenje emisija PM čestica iz ostalih izvora i
6. Opšte mjere.[52]

- Glavni grad Podgorica nije dostavio Ministarstvu Izvještaj o sprovođenju Plana kvaliteta vazduha za GGP i nije izrado ažurirani AP.

Kratkoročni akcioni plan za Opštinu Pljevlja u slučaju prekoračenja ili rizika od prekoračenja praga upozorenja za sumpor(IV)oksid SO_2[53]

Zakonom o zaštiti vazduha propisano je da u zonama gdje su prekoračeni pragovi upozoravanja i/ili obavještavanja za sumpor(IV)oksid SO_2 i azot(IV)oksid NO_2 ili postoji rizik od prekoračenja ovih standarda, Agencija u saradnji sa organima lokalnih uprava na čijoj se teritoriji zona nalazi, donosi kratkoročni AP. Zakon takođe propisuje da kratkoročni AP sadrže mjere koje se kratkoročno preduzimaju u cilju smanjenja rizika ili trajanja prekoračenja, tako da se u zavisnosti od svakog pojedinačnog slučaja, mogu preduzeti mjere za kontrolu i po potrebi privremeno obustaviti aktivnosti kao što su saobraćaj motornih vozila, izvođenje građevinskih radova, aktivnost usidrenih brodova, upotreba industrijskih postrojenja i proizvoda, grijanje domaćinstava i dr.

Ova materija uređena je i Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha[54]. Uredbom se utvrđuje prag upozoravanja za sumpor(IV)oksid SO_2 i azot(IV)oksid NO_2 sa aspekta zaštite zdravlja ljudi, kao i prag upozoravanja i prag obavještavanja za ozon, sa aspekta zaštite stanovništva, odnosno osjetljivih grupa pri kratkotrajnom izlaganju povećanim koncentracijama ozona. Propisane su obaveze Agencije u slučajevima prekoračenja praga upozoravanja i praga obavještavanja u pogledu obavještavanja javnosti i definišu posebne mjere upozoravanja stanovništva u slučaju prekoračenja pragova upozoravanja ili praga obavještavanja.

[51]Na koncentraciju PM10 čestica takođe utiču i ostali izvori kao što su odlaganje otpada a naročito paljenje otpada, pretovar i transport rasutog materijala bez sprovođenja zaštitnih mjera, resuspenzija prašine sa gradilišta i neuređenih površina koje nijesu privedene namjeni, korišćenje ćumura i uglja na otvorenom (npr. izletnički roštilj) i u objektima brze hrane, pržionice kafe i sl.
[52]Za više informacija pogledati: Plan kvaliteta vazduha za Glavni grad Podgorica
[53]Avgust 2017. godine
[54]("Sl. list Crne Gore", br. 25/2012)

Zbog izmjerenih visokih koncentracija zagađujućih materija u vazduhu na mjernom mjestu u urbanoj zoni OPL, **u januaru 2017. godine**[55], u kojima je i koncentracija sumpor(IV)oksida SO_2 bila iznad granice upozorenja a veoma visoka koncentracija PM_{10} čestica u vazduhu bila duži vremenski period, što dodatno utiče na veoma loš kvalitet vazduha, **donesen je Kratkoročni akcioni plan za OPL** u slučaju prekoračenja ili rizika od prekoračenja praga upozoravanja za sumpor(IV)oksid SO_2. Takođe, podaci sa mjernih mjesta i predhodnih godina pokazivali su prisustvo zagađujućih materija u vazduh.

Tabelarni prikaz 3: Statistika podataka za sumpor(IV)oksid SO_2

Godina	Br. 24h mjerenja	Br. prekoračenja GV (125µg/m3)	Br. 1h mjerenja	Br. prekoračenja 1h GV (350µg/m3)
2013	268	0	6456	1
2014	279	0	6750	0
2015	316	18	7635	23
2016	252	21	6080	17

Tabelarni prikaz 4: Statistički podaci za PM_{10} čestice

Godina	Broj mjerenja	Br. prekoračenja GV (50µg/m3)
2011	344	193
2012	338	217
2013	337	177
2014	360	184
2015	360	189
2016	364	181

Najveći izvor emisija sumpor(IV)oksida (SO_2) je sagorijevanje fosilnih goriva u energetici, odnosno, kada su u pitanju Pljevlja–TE „Pljevlja". Sagorijevanje fosilnih goriva u neindustrijskim ložištima odnosno kotlarnicama za grijanje stambenih i javnih objekata drugi su izvor emisija sumpor(IV)oksida (SO_2). Drumski saobraćaj ima zanemarljiv doprinos, dok vazdušni, pomorski i željeznički saobraćaj i sagorijevanje fosilnih goriva prilikom rada neputne mehanizacije i građevinskih mašina kumulativno doprinosi emisijama SO_2 oko 10%.

Izvori emisije zagađujućih materija u OPL definisani Kratkoročim planom su:

1. Emisije zagađujućih materija iz TE „Pljevlja";
2. Emisije zagađujućih materija iz Rudnika uglja AD Pljevlja;
3. Emisije iz kotlarnica i
4. Individualna ložišta.

Prag upozoravanja za sumpor(IV)oksid SO_2 smatra se prekoračenim kada izmjerene srednje satne koncentracije prelaze 500µg/m^3. Prekoračenja praga upozoravanja mjere se ili predviđaju u roku od tri uzastopna sata. Stanje pripravnosti koje označava postojanje rizika od prekoračenja je u praksi utvrđeno kao prekoračenje 80% vrijednosti praga upozoravanja (400µg/m3) tokom tri uzastopna sata.

[55]29.01.2017.godine na mjernom mjestu u urbanoj zoni OPL

Postupanje u periodu u kojem postoji opasnost od prekoračenja praga upozorenja za sumpor(IV)oksid SO_2 ili je prag upozorenja prekoračen:

Prvi korak-Stanje pripravnosti-obavještavanje mreže institucija za sprovođenje AP

Drugi korak-Upozorenje (prekoračen prag) obavještavanje javnosti

Treći korak-Trajanje prekoračenja 3 h–prvi set mjera

Četvrti korak-Trajanje prekoračenja preko 12 h–drugi set mjera

Peti korak-Trajanje prekoračenja preko 24h–treći set mjera

Šesti korak-Prestanak sprovođenja mjera, povratak na normalno stanje-24h su srednje satne koncentracije ispod granične vrijednosti (350 $\mu g/m^3$).[56]

- Agencija ne raspolaže sa Izvještajima o preduzetim mjerama u periodu kada je prag upozorenja prekoračen ili je postojala opasnost od prekoračenja praga upozorenja za sumpor(IV)oksid na teritoriji OPL.

3.2. Praćenje kvaliteta vazduha u Crnoj Gori

Glavna odgovornost koja se odnosi na praćenje kvaliteta vazduha u CG, a koja je pored toga nadležna i za modeliranje, zoniranje, pripremu i sprovođenje planova kvaliteta vazduha u slučaju prekoračenja graničnih ili ciljnih vrijednosti zagađujućih materija, je na **Agenciji za zaštitu životne sredine-Agencija**.

Centar za ekotoksikološka ispitivanja-CETI vrši sprovođenje godišnjeg programa praćenja kvaliteta vazduha na mjernim mjestima u Državnoj mreži, uspostavljenoj za praćenje kvaliteta vazduha, osim na mjernim mjestima za praćenje prekograničnog zagađenja vazduha i alergenog polena.

Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju - ZHMS vrši permanentno i sistematsko praćenje sadržaja osnovnih polutanata u vazduhu i hemizma padavina u mreži stanica za kvalitet vazduha ZHMZ; realizuje mjerni program EMEP nivo 1 i izvještava o rezultatima mjerenja u skladu sa Protokolom EMEP; vrši izračunavanje prirodnog dopisa zagađenju vazduha.

Pravilnikom o načinu i uslovima praćenja kvaliteta vazduha utvrđeni su uslovi i način praćenja kvaliteta vazduha, standardizacija mjerenja, uslovi koje mora ispunjavati oprema za ocjenjivanje kvaliteta vazduha, referentne metode, kriterijumi za postizanje kvaliteta podataka, obezbjeđivanje kvaliteta podataka i validacija podataka kao i sadržaj rezultata ocjenjivanja kvaliteta vazduha.

Uredbom o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha utvrđene su zone kvaliteta vazduha u CG, kriterijumi za određivanje lokacija mjernih mjesta i minimalnog broja mjernih mjesta, smanjivanje broja mjernih mjesta, broj, raspored i tačne lokacije mjernih mjesta, njihova namjena i karakteristike i vrste zagađujućih materija čije se koncentracije prate za svako mjerno mjesto pojedinačno. Vrste mjernih mjesta u Državnoj mreži određuju se na osnovu karakteristika šireg područja na kojem se nalazi mjerno mjesto (gradsko, prigradsko i ruralno) i namjene mjerenja, radi procjene industrijskog, pozadinskog ili zagađenja koje potiče od saobraćaja.

[56]Za više informaciaja pogledati: Kratkoročni AP za OPL u slučaju prekoračenja ili rizika od prekoračenja praga upozorenja za sumpor(IV)oksid SO_2

3.2.1. Sistem praćenja kvaliteta vazduha na državnom nivou

U cilju praćenja životne sredine Agencija donosi Program monitoringa životne sredine za određenu godinu. Monitoring životne sredine predstavlja sistematsko mjerenje i ispitivanje parametara kao i ocjenjivanje indikatora stanja i zagađenja životne sredine. Na osnovu dostupnih podataka sa mjernih mjesta o stanju životne sredine dobija se jasan uvid u promjene kvaliteta i kvantiteta životne sredine, emisije zagađujućih materija i korišćenje prirodnih resursa. Programom su predviđena i sredstva za realizaciju pojedinačnih programa iz oblasti zaštite životne sredine.

Realizacija programa monitoringa životne sredine jedan je od osnovnih zadataka iz oblasti zaštite životne sredine, jer rezultati monitoringa čine osnovu za ocjenu ukupnog stanja životne sredine u CG, preporuke u planiranju politike zaštite životne sredine kao i izradu godišnjeg izvještaja o stanju životne sredine.

- Program monitoringa životne sredine CG, obuhvata i Program monitoringa vazduha po osnovu kojeg se vrši mjerenje koncentracije polutanata u vazduhu na automatskim stanicama u okviru Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha. Realizacija istog vrši se od strane CETI. Na bazi donesenog Programa Agencija na svom sajtu objavljuje mjesečni Izvještaj o ispitivanju kvaliteta vazduha na teritoriji CG.

- Pregledom Izvještaja o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha, u periodu od januara 2017. do decembra 2020. godine, da se uočiti da je do maja mjeseca 2019. godine praćenje kvaliteta vazduha u Državnoj mreži vršeno na sedam lokacija (sedam mjernih mjesta). Shodno Uredbi[57] iz oktobra 2018. godine, izvršena je promjena u mreži i na postojećih sedam mjernih mjesta, na kojima su ugrađeni novi mjerni istrumenti, izvršeno je i premeštanje mjernih mjesta na reprezentativnije lokacije i dodata su 3 nova[58] mjerna mjesta, pa se praćenje kvaliteta vazduha u CG vrši se na deset lokacija.

[57]Uredba o izmjenama i dopunama uredbe o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha

[58]U skladu sa izvršenim terenskim ispitivanjem i izvršenim modeliranjem kvaliteta vazduha nove lokacije su u Bijelom Polju, Kotoru i Nikšiću (Velimlje) a na novim lokacijama našlo se i mjerno mjesto za praćenje pozadinskog zagađenja (premiještanje postojećih stanica) u GGP.

Slika 1: Struktura mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha[59]

Mjerno mjesto	Zona	Vrsta mjernog mjesta	Zagađujuće materije mjerene zbog zaštite zdravlja ljudi	Dodatne analize	Zagadjujuće materije mjerene zbog zaštite vegetacije
1	Sjeverna	UB[1]	PM_{10}, $PM_{2.5}$, NO_2, SO_2, O_3, C_6H_6	BaP, teški metali	
2	Sjeverna	SB[2]		gasovita živa	NO_2, SO_2, O_3, VOC
3	Sjeverna	UB	PM_{10}, $PM_{2.5}$, NO_2, CO, O_3	BaP, teški metali	
4	Centralna	UT[3]	PM_{10}, NO_2, CO, C_6H_6	olovo	
5	Centralna	UB	PM_{10}, $PM_{2.5}$, NO_2, SO_2, O_3	BaP, teški metali,	
6	Centralna	RB[4]	NO_2, O_3 VOC		
7	Centralna	UB	PM_{10}, $PM_{2.5}$, NO_2, SO_2, CO, O_3	BaP, teški metali	
8	Centralna	RB/EMEP[5]	PM_{10}, $PM_{2.5}$,	SO_4^{++}, NO_3^-, HNO_3, NH_4^+, NH_3, (sNO_3, sNH_4), HCl, Na^+, K^+, Ca^{++}, Mg^{++}, teški metali	NO_2, SO_2,O_3 VOC
9	Južna	UB	PM_{10}, $PM_{2.5}$, NO_2, O_3	teški metali	
10	Južna	UT	PM_{10}, NO_2, SO_2, CO, C_6H_6	olovo, BaP, teški metali	

[1]UB (urban background) mjerno mjesto za mjerenje pozadinskog zagađenja u gradskom području
[2]SB (sub-urban background) mjerno mjesto za mjerenje pozadinskog zagađenja u prigradskom području
[3]UT (urban traffic) mjerno mjesto za mjerenje zagađenja koje potiče od saobraćaja u gradskom području
[2] RB (rural background) mjerno mjesto za mjerenje pozadinskog zagađenja u ruralnom području
[4]RB/EMEP mjerno mjesto za mjerenje pozadinskog zagađenja u ruralnom području i praćenje

- Državnom mrežom za praćenje kvaliteta vazduha u CG obuhvaćeno je 48,27% teritorije CG i u odnosu na mrežu koja je bila uspostavljena do maja mjeseca 2019. godine obuhvaćenost teritorije CG mrežom za praćenje kvaliteta vazduha povećana je za 22,24%.

Teritorija CG zauzima približno 13.812 km², pa kada se sagleda učešće loklanih samouprava[60] u kojima se nalazi Državna mreža za praćenje kvaliteta vazduha, dolazi se do podataka da Državna mreža obuhvata 48,27% teritorije CG. Državna mreža do maja mjeseca 2019. godine obuhvatala je 39,49% teritorije CG.[61]

Da bi podaci o kvalitetu vazduha bili relevatni i pouzdani neophodno je da stanice za praćenje kvaliteta vazduha budu u funkciji u toku cijele godine. Glavna svrha stanica za praćenje kvaliteta vazduha je prikupljanje i generisanje podataka, pa je za generisanje podataka najvažnije da su stanice za praćenje u funkciji tj. da ih ne karakterišu problemi koji mogu ometati generisanje podataka u određenom vremenskom periodu.

- Pregledom mjesečnih Izvještaja o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha utvrđeno je da, posebno u periodu od janura 2017. do maja 2019. godine, funkcionalnost stanica nije bila obezbijeđena tokom cijele godine.

Podaci iz dostupnih Izvještaja ukazuju na sledeće činjenice o funkcionalnosti stanica u Državnoj mreži za praćenje kvaliteata vazduha, odnosno o kvarovima na mjernim instrumentima koji su bili uzročnici da isti ne rade, u periodu od janura 2017. do maja 2019. godine:

[59]Izvor: Uredba o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha
[60]Lokalne samouprave u kojima se nalazi mreža dražavnih stanica za mjerenje kvaliteta vazduha Pljevlja, Bijelo Polje, Podgorica, Nikšić, Bar i Kotor
[61]Lokalne samouprave u kojima se nalazila mreža dražavnih stanica za mjerenje kvaliteta vazduha su Pljevlja, Podgorica, Nikšić, Bar i Tivat

- Na mjernoj stanici Podgorica-Nova Varoš mjerenje benzene (C_6H_6) nije vršeno tokom čitave 2017. godine, u maju, oktobru i novembru[62] 2018. godine i u februaru, martu, aprilu i maju 2019. godine, do izmještanja ove stanice na novu lokaciju. To znači da od 29 mjeseci koji su obuhvaćeni uzorkom, tj. do momenta izmještanja stanice, 19 mjeseci nije vršeno mjerenje benzene na ovom mjernom mjestu ili 66% posmatranog vremenskog perioda;
- Na mjernoj stanici u Baru mjerenje benzene (C_6H_6) nije vršeno od januara mjeseca 2017. do maja 2019. godine tj. do momenta izmještanja mjernog mjesta na novu lokaciju. Takođe, mjerenje ozona na ovom mjernom mjestu nije vršeno u periodu od januara 2017 do sredine novembra 2017. godine;
- Na mjernoj stanici u Baru mjerenje suspendovanih čestica PM_{10} nije vršeno od kraja novembra 2017. do jula 2018. godine a samim tim ne postoje podaci ni za teške metale (Pb) i benzo(a)piren (BaP) u PM_{10};
- Na mjernoj stanici u Nikšiću zbog kvara na mjernom instrumentu, uzrokovanog oštećenjem u nevremenu početkom januara 2017. godine mjerenje i analiza suspendovanih čestica PM_{10} nije vršeno do septembra 2017. godine, a mjerenjima u narednim godinama pokazati će se da Nikšić ima probleme sa koncentracijom PM_{10} čestica posebno u zimskom periodu;
- Takođe, na mjernom mjestu u Nikšiću mjerenje benzene (C_6H_6) nije vršeno u periodu od januara 2017. do maja mjeseca 2019. godine, odnosno do instalacije novih mjernih uređaja;
- Na mjernoj stanici u Pljevlja-Gagovića imanje od sredine aprila 2018. pa do jula 2018. godine mjerač suspendovanih čestica $PM_{2.5}$ bio je van upotrebe;
- Na mjernoj stanici Golubovci-Podgorica mjerenje Ozona (O_3) nije vršeno od sredine mjeseca februara 2017. do novembra 2018. godine, kao i u aprilu i maju 2019. godine kada je izvršeno premještanje mjernog mjesta na novu lokaciju. Ovo upućuje da od 29 mjeseci mjerenje O_3 na ovom mjernom mjestu, do momenta premještanja ovog mjernog mjesta, nije vršeno 22 mjeseca ili 76% posmatranog vremenskog perioda. Takođe, u Izvještajima se navodi da na ovom mjernom mjestu imamo česte softverske prekide, konekcije mjernog instrumenta za sumpor dioksid i dataloger u samoj stanici u toku 2017. godine.
- Na mjernoj stanici Pljevlja-Gradina mjerenje sumpor dioksida SO_2 nije vrešeno u periodu od februara mjeseca 2017. do avgusta 2017. godine, odnosno od juna 2018. do maja 2019. godine. Ovo ukazuje da od 29 mjeseci mjerenja sumpor dioksida SO_2 na ovom mjernom mjestu, do momenta instalacije nove opreme, nije vršeno mjerenje 18 mjeseci ili 62% posmatranog vremenskog perioda.

- Prezentovani podaci ukazuju da gotovo nije bilo mjernog mjesta, a da nije imalo problem sa mjernim instrumentima, tj. da je bilo u potpunosti funkcionalno u periodu od januara 2017. do maja 2019. godine, kada je uspostavljena nova Državna mreža za praćenje kvaliteta vazduha u CG.

[62]U Izvještajima se navodi da je u mjesecu Oktobru i Novembru 2018. godine vršen redovan servis i etaloniranje mjerača benzena.

- Pregledom Izvještaja od maja mjeseca 2019. do decembra 2020. godine, odnosno od kada je uspostavljena nova Državna mreža za praćenje kvaliteta vazduha, premještanjem nekih mjernih mjesta, dodavanjem novih i instaliranjem nove opreme, dešava se da kod nekih stanice i u novo uspostavljenoj mreži u toku godine nijesu u funkciji neki od mjernih instrumenata.

Sledeći kvarovi na mjernim instrumentima su bili uzročnici da mjerne stanice ne rade:

- Na mjernom mjestu Podgorica (kružni tok-raskrsnica bul. Georgija Žukova i Zetskih vladara) mjerenje benzene (C_6H_6) nije vršeno od juna 2019. do decembra 2020. godine;
- Na mjernom mjestu Pljevlja-Gradina mjerenje gasovite žive (Hg) nije vršeno od jula 2020. do decembra 2020. godine iz razloga što mjerni instrument nije bio u funkciji;
- Na mjernom mjestu Podgorica-Gornje Mrke mjerenje metana CH_4 i ukupnih ugljovodonika THC nije vršeno u mjesecu avgustu i septembru 2020. godine, iz razloga što mjerači nijesu bili u funkciji.

- Pored navedenih kvarova na mjernim instrumentima, razlozi koji su uticali da mjerna mjesta ne budu u funkciji su redovni godišnji i vanredni servisi i umjeravanje mjernih instrumenata.

U periodu kada se vrše redovni godišnji servisi i umjeravanje mjernih instrumenata, kao i vanredni servisi mjerne stanice ne vrše sa generisanjem podataka pa se u tom periodu ne raspolaže sa informacijama o stanju kvaliteta vazduha za parametre koji se mjere na određenom mjernom mjestu. Prezentovani podaci ukazuju da ima slučajeva na pojedinim mjestima da mjerni instrumenti za uzimanje uzoraka za zagađajuće materije u toku godine, nijesu u funkciji po nekoliko mjeseci jer se se sprovode redovni ili vandredni servisi.

- Mjerna stanica Nikšić: Mjerenje Ozona O_3 vršeno je samo dva dana u mjesecu Oktobru i sa mjerenjem nastavljeno od sredine Novembra 2017. godine;
- Mjerna stanica Nikšić: Redovan servis i etaloniranje mjerača za ugljen monoksid CO vršeno je mjesecu junu, dok je vanredni servis vršen u mjesecu Oktobru 2018. godine. Takođe, na ovom mjernom mjestu vanredni servis mjerača Ozona vršen je u Junu i Oktobru 2018. godine.
- Mjerna stanica Pljevlja-Gagovića imanje: Mjerenje sumpor dioksida je prekinuto 07.07.2017. godine zbog redovnog servisa i umjeravanja mjernih instrumenata i sa istim je nastavljeno 01.09.2017. godine;
- Mjerna stanica Podgorica-Nova varoš: Redovan serivis i etaloranje mjerača za benzene vršeno je u Oktobru i Novembru mjesecu 2018. godine;
- Mjerna stanica Bar: Redovan i vandredni servis i etaloniranje mjerača za supor dioksid SO_2 vršeno je u julu i avgustu 2018. godine;

3.2.2. Praćenje prekogranične zagađenosti vazduha

Praćenje prekogranične zagađenosti vazduha u nadležnosti je ZHMS i sastavni je dio Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha. Do uspostavljanja nove Državne mreže praćenje prekogranične zagađenosti vršeno je na mjernom mjestu u Žabljaku, da bi se od 2019. godini praćenje prekogranične zagađenosti vršilo na novoj lokaciji na Velimlju. U pitanju je EMEP stanica za praćenje prekograničnog prenosa zagađenja vazduha.

- EMEP stanica na Žabljaku za praćenje prekogranične emisije zagađujućih materija, nije bila automatska stanica i nije bila opremljena u skladu sa standardima EMEP programa. U Informaciji o stanju životne sredine za 2017. godinu se navodi "*Mjerno mjesto nije u funkciji, a lokacija koja je određena 1963. u okviru Evropskog programa praćenja prekograničnog prenosa zagađenja vazduha (EMEP) više ne odgovara kriterijumima Programa*".

EMEP Protokol je instrument za međunarodnu podjelu troškova programa praćenja prekograničnog zagađenja vazduha koji predstavlja osnovu za ispitivanje zagađenja vazduha u Evropi u kontekstu međunarodnih sporazuma o smanjenju emisija zagađujućih materija u vazduhu. EMEP ima tri glavne komponente: prikupljanje podataka o koncentracijama zagađujućih materija, ispitivanje kvaliteta vazduha i padavina i matematičko modeliranje atmosferske disperzije.

Na EMEP stanici na Žabljaku, bilo je neophodno nabaviti novu opremu (automatskih uzorkivača i anlizatora), kako bi rezultati mjerenja bili kompatibilni sa rezultatima mjerenja na ostalim stanicama u okviru Državne mreže, uporedivi sa propisanim vrijednostima i usklađeni sa zahtjevima EMEP-a. Međutim, lokacija EMEP stanice na Žabljaku, smještene u krugu meteorološke stanice u centru grada, je prvi isključujući uslov u odnosu na smjernice za uspostavljanje i rad stanica za mjerenje programa EMEP, tj. lokacija je nereprezentativna sa stanovišta EMEP kriterijuma i podaci nijesu u svrhu Protokola EMEP.

- Podaci sa EMEP stanice Žabljak su u početku izvještavani prema EMEP i bili su dio zvanične baze EMEP podataka (SHMZ), jer su zadovoljavali savremene EMEP zahtjeve. Sa unapređivanjem programskih i analitičkih zahtjeva EMEP, podaci sa EMEP Žabljak su prešli u rang informativnih, ali su i dalje izvještavani prema EMEP.

Ovi razlozi uticali su da kroz IPA projekta „Jačanje kapaciteta za upravljanjem kvaliteta vazduha u Crnoj Gori" izvrši se izbor nove lokacije i istaliranje nove mjerne opreme u mjestu Velimlje.

- Za prezentovanje i izvještavanje ka javnosti i Sekretarijatu EMEP Protokola neophodno bi bilo da ZHMS izvrši validaciju podataka, koji se dobijaju na EMEP stanici Velimlje i u labaratoriji Zavoda. Takođe, ZHMS mora u narednom periodu da izvrši akreditaciju za vršenje EMEP monitoring.

ZHMS izvršio je Akreditaciju Labaratorije za kvalitet vazduha prema standardima za ispitne labaratorije MEST EN ISO/IEC 17025/2018. Zakonska obaveza ZHMS je da izvrši sertifikovanje novih metoda, koje će se koristiti u

realizaciji EMEP. Ono što ZHMS u narednom periodu mora da uradi jeste uspostavljanje mjernih metoda (mjerenja), validacija podataka i prijava Akreditacionom tijelu CG za proširenje obima akreditacije. Ono što je najznačajnije za ZHNS jeste validacija podataka, jer samo podaci koji su validirani su spremni za razmjenu i izvještavanje.

3.2.3. Sistem praćenja kvaliteta vazduha na lokalnom nivou

Lokalna samouprava može da uspostavi mrežu za praćenje kvaliteta vazduha na svom području, a sve u skladu sa programom praćenja kvaliteta vazduha u lokalnoj mreži. Organ lokalne uprave je dužan da podatke dobijenje praćenjem kvaliteta vazduha na lokalnoj mreži objavi javno i dostavi Agenciji.[63]

- Dostavljeni podaci od strane Agencije i lokalnih samuprava pokazuju da nijedna lokalna samouprava na teritoriji CG nije uspostavila lokalnu mrežu za praćenje kvaliteta vazduha na svojoj teritoriji. Kao jedan od glavnih uzroka navode nedostatak finasijskih sredstava, kao i to što se Zakonom ne traži da iste moraju već, da mogu da uspostave mrežu za praćenje kvaliteta vazduha.

Praćenje kvaliteta vazduha u Državnoj mreži vrši se na fiksnim mjernim mjestima da bi se odredili nivoi zagađenosti vazduha. Međutim, mjerenje kvaliteta vazduha može da se vrši i sa mobilnom mjernom stanicom opremljenom sistemom za uzorkovanje vazduha i mjernom opremom. Podaci dobijeni korišćenjem mobilne opreme, mogu se koristiti za paralelne analize i dobijeni podaci služe za dopunu podataka zabilježenih na fiksnim mjernim instrumentima.

- Dostavljeni podaci od strane Agencije i lokalnih samouprava upućuju da je Opština Tivat dostavila Informaciju o stanju životne sredine za teritoriju Opštine Tivat za 2017. godinu, dok je Opština Pljevlja dostavila Informaciju o stanju životne sredine na teritoriji Opštine Pljevalja za 2017. godinu, Informaciju o stanju životne sredine na teritoriji Opštine Pljevlja za 2018/2019. godinu i Informaciju o stanju životne sredine za 2019/2020. godinu. Glavni grad Podgorica dostavio je Godišnji izvještaj o realizaciji programa monitoringa vazduha na teritoriji GGP[64].

Agencija je dostavila Informaciju o stanju životne sredine za teritoriju Opštine Tivat za 2017. godinu iz koje se jasno vidi da su podaci za kvalitet vazduha dobijenji praćenjem kvaliteta vazduha na mjernoj stanici u Državnoj mreži, kao i podaci dobijeni mjerenjem na mobilnoj mjernoj stanici na zahtjev „Vodovoda i kanalizacije" Tivat u periodu od 17.07.2017. do 31.07.2017. godine na lokaciji Postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda Tivat-Kotor.

Dostavljena Informacija o stanju životne sredine za teritoriju Opštine Pljevlja za 2017, 2018/2019 i 2019/2020. godinu iz koje se jasno vidi da su podaci za kvalitet vazduha dobijeni praćenjem kvaliteta vazduha na mjernim stanicama u

[63]Podaci se dostavljaju Agenciji do 31. marta tekuće godine za prethodnu godinu
[64]U 2017/2018; 2018/209 i 209/2020 godinu.

Državnoj mreži, kao i podaci dobijeni mjerenjem sa mobilnim stanicama na određenom broju lokacija na teritoriji Opštine Pljevlja.

GGP realizovalo je ispitivanje kvaliteta vazduha u skladu sa Programom monitoringa vazduha na teritoriji GGP korišćenjem mobilnih mjernih stanica u trajanju od po sedam dana tokom sve četiri godišnjih doba[65] i to za ljeto 2017–proleće 2018, ljeto 2018–proleće 2019 i ljeto 2019–proleće 2020. godine.

3.2.4. Tehnička opremljenost i održavanje stanica za praćenje kvaliteta vazduha

Da bi podaci o kvalitetu vazduha bili relevantni i pouzdani neophodno je da stanice za praćenje kvaliteta vazduha budu adekvatno tehnički opremljene i održavane. Adekvatna opremljenost i održavanje stanica garantuje validnost mjerenja, a jedino oni podaci koji su validni su osnov za donošenje adekvatnih mjera i odluka. Od strane Institucija se zahtijeva da javnosti, a takođe i međunarodnim partnerima, pružaju samo podatke koji su provjereni i validni.

- Agencija za zaštitu životne sredine nije uspostavila adekvatno održavanje mjernih stanica za praćenje kvaliteta vazduha u okviru državne mreže. Zbog neadekvatnog održavanja mjernih stanica od septembra 2020. godine sa Izvještaja o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha CETI je povukao znak akreditacije, što znači da CETI, ne garantuje validnost rezultata mjerenja na mjerim mjestima.

Zbog dotrajalosti opreme u mjernim stanicama, kao i zahtjeva od strane međunarodnih partnera **Agencija je sprovela nabavku nove mjerne opreme kroz IPA projekat „Jačanje kapaciteta za upravljanjem kvaliteta vazduha u Crnoj Gori".** U 2019. godini uspostavljena je nova Državna mreža za praćenje kvaliteta vazduha. Etaloniranje[66] mjerne opreme je izvršeno u aprilu 2019. godine, nakon čega je izvršen probni rad i puštanje stanica u rad.

Oprema u mjernim stanicama je specifična, a samim tim i skupa. Prema knjigovodstvenoj evidenciji Agencije **nabavna vrijednost opreme u stanicama za mjerenje kvaliteta vazduha je 1.167.136,72€**, dok je procijenjena vrijednost na 31.12.2020. godine iznosila 492.496,95€.[67] Da bi ova oprema bila u funkciji i pružala validne podatke neophodno je adekvatno održavanje iste. Sva oprema u stanicama mora biti etalonirana od strane akreditovanih institucija/labaratorija i na vrijeme tj. jedan put u toku godine. Ono što je jako važno u skladu sa datim upustvima proizvođača postoji set djelova koji se godišnje moraju zamijeniti pa tek izvršiti etaloniranje mjernih instrumenata.[68]

[65]Tokom 28 dana tokom sve čitiri sezone
[66]Etaloniranje je skup postupaka kojima se, u određenim uslovima, uspostavlja odnos između vrijednosti veličina koje pokazuje mjerilo ili mjerni sistem, ili vrijednosti koje predstavlja materijalizovana mjera ili referenti materijal, i odgovarajućih vrijednosti ostvarenih etalonima.
[67]Izvještaj o procjeni vrijednosti opreme stanica za mjerenje kvaliteta vazduha, u vlasništvu Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, 31. decembar 2020.godine
[68]Dokumentacija dostavljena od CETI

Agencija je obavezna da održavanje i funkcionalnost mjernih instrumenata u okviru Državne mreže obavlja u potpunosti u skladu sa zahtjevima postavljenim Pravilnikom o načinima i uslovima praćenja kvaliteta vazduha[69] koji propisuje primjenu MEST EN metoda za mjerenje koncentracije zagađujućih materija, kao i da obezbijedi kvalitet podataka u skladu sa standardom MEST ISO/IEC 17025.[70] Zbog neetaloniranja/umjeravanja mjernih instrumenata, koje je neophodno vršiti jedanput godišnje, CETI je povukao znak akreditacije jer nije u mogućnosti da garantuje validnost rezultata mjerenja, odnosno nema garancije da su prikazani podaci validni (tačni). Takođe, na mjernoj stanici u Pljevljima-Gagovića imanje mjerač PM_{10} je u vlasništvu CETI, a potrošni materijal neophodan za sprovođenje monitoringa 2020 za drugu polovinu godine nije dostavljen CETI-u.[71]

- Uvidom u postupak[72] javnih nabavki "Servis i kalibracija mjernih instrumenata za praćenje kvaliteta vazduha u 2020. godini" (u dijelu "bitni zahtjevi koji nijesu uključeni u važeće tehničke norme i standardi koji se odnose na bezbjednost i druge okolnosti od javnog interesa"), **Agencija** kao uslov (po prvi put u odnosu na prethodnu praksu) **nije zahtijevala Sertifikat za akreditaciju** kalibracione labaratorije u skladu sa standardom ISO/IEC 17025.
  Od strane naručioca-Agencije izvršena je izmjena tenderske dokumentacije[73] i iz iste **uklonjena obaveza** dostavljanja dokaza o ispunjenosti obaveznih uslova i to: „**Licenca ili odobrenje** za distribuciju, servisiranje i održavanje za stanice i mjerne instrumenate za praćenje kvaliteta vazduha".

Agencija je obavezna da održavanje opreme vrši u skladu sa Pravilnikom o načinima i uslovima praćenja kvaliteta vazduha, a koji zahtijeva da provjeru kvaliteta, kalibraciju mjernih instrumenata, način obrade i prikaz rezultata i ocjena njihove pouzdanosti i vjerodostojnosti, vrši se prema propisanim metodama mjerenja i standardima MEST ISO/IEC 17025. Agencija nije izvršila nabavku shodno Pravilniku jer u tenderskoj dokumentaciji nije tražila neophodne sertifikate i licence, a što je bila obavezna i shodno EU standardima. Po ovom pitanju, kao što se da zaključiti na osnovu dokumentacije, došlo je do neslaganja u Komisiji za otvaranje i vrednovanje ponuda i od strane jednog člana komisije nije potpisan Zapisnik o pregledu, ocjeni i vredovanju ponuda[74], već je od istog dostavljena Izjava[75] o neophodnosti poništenja postupka javne nabavke.

[69]Član 3 stav 4 Pravilnika „Mjerni instrument i oprema moraju se testirati, odnosno moraju imati odobrenje tipa mjerila po standardu MEST EN 17025" i član 8 „Provjera kvaliteta mjerenja, kalibracija mjernih instrumenata, način obrade i prikaza rezultata i ocjena njihove pouzdanosti i vjerodostojnosti, vrši se prema propisanim metodama mjerenja i standardu MEST ISO/IEC 17025".
[70]MEST EN metode zahtijevaju etaloniranje/umjeravanje mjernih instrumenata unutar jedne godine, dok standard MEST ISO/IEC 17025 da se kalibracija instrumenata sprovodi od strane akreditacione labaratorije.
[71]Podaci dostavljeni od CETI
[72]Odluka o pokretanju postupka javne nabavke broj: 05-D-1691/1 od 22.06.2020. godine
[73]Broj: 05-D-1691/10 od 06.07.2020. godine
[74]Broj: 05-D-1691/21 od 27.07.2020.godine
[75]Broj: 05-D-1691/23-1 od 30.07.2020. godine

Agencija tokom 2020. godine nije uspjela da relizuje nabavku rezervnih djelova za redovno godišnje održavanje opreme u Državnoj mreži za praćenje kvaliteta vazduha.

- Agencija i CETI su potpisali Ugovor o načinu korišćenja i održavanja automatskih stanica za mjerenje kvaliteta vazduha[76] u 2011. godini pa bi trebalo da Agencija prilikom donošenja godišnjeg plana održavanja, shodno potpisanom ugovoru, formira sa CETI zajednički tim u cilju donošenja godišnjeg plana.

3.2.5. Katastar zagađivača i inventar emisija zagađujućih materija u vazduhu

Agencija za zaštitu životne sredine je dužna, shodno Zakonu o zaštiti životne sredine, da vodi katastar zagađivača životne sredine.[77] Katastar zagađivača je registar svih vrsta zagađivača životne sredine sa podacima o njihovoj lokaciji, proizvodnim procesima, zagađujućim materijama koje se koriste kao sirovina ili nastaju kao poluproizvod, proizvod ili nusproizvod, dinamici ispuštanja zagađujućih materija, mjestima ispusta, načinu i postupku njihovog uklanjanja.

Shodno Zakonu, katastar zagađivača neophodno je da sadrži podatke o izvorima, vrsti, količini, načinu i mjestu ispuštanja zagađujućih materija, kao prenosu i odlaganju zagađujućih materija i otpada u životnu sredinu.[78] Podatke za vođenje katastra zagađivača životne sredine su dužni da dostavljaju Agenciji sami zagađivači, dok je Ministarstvo dužno da propiše bliži sadržaj i način vođenja katastra zagađivača, obveznike, način i rokove prikupljanja i dostavljanja podataka o emisijama, odnosno ispuštanju i druge podatke od značaja za vođenje katastra.

- Agencija nije uspostavila katastar zagađivača životne sredine, pa samim tim ne posjeduje adekvatne podatke o zagađivačima životne sredine tj. o njihovoj lokaciji, proizvodnim procesima, zagađujućim materijama koje se koriste kao sirovina ili nastaju kao poluproizvod, proizvod ili nusproizvod, dinamici ispuštanja zagađujućih materija, mjestima ispusta, načinu i postupku njihovog uklanjanja. Od strane Agencije dostavljena je excel tabela za 2017, 2018 i 2019. godinu koja sadrži određen broj zagađivača životne sredine.

Agencija posjeduje određene podatake o pojedinim zagađivačima vazduha, koje vodi u excel tabeli, međutim kako ističu, u narednom periodu cilj im je da uspostave katastar zagađivač životne sredine. Dostavljeni podaci upućuju da Agencija posjeduje mali broj popunjenjih obrasca o ispuštanju zagađujućih materija u vazduh za 2017, 2018 i 2019. godinu dostavljenih od strane zagađivača ili loklane samouprave[79]. Takođe, među dostavljenim podacima su i izvještaji od strane CETI o izvršenim mjerenjima po zahtjevu zagađivača životne sredine. Broj dostavljenih podata po godinama je sledeći:

[76]Broj: 05-D2867/1 od 22.09.2011. godine
[77]Član 65 Zakona o zaštiti životne sredine ("Sl. list CG", br. 052/16; 073/19 i 073/19)
[78]Član 65 stav 1 Zakona o zaštiti životne sredine ("Sl. list CG", br. 052/16; 073/19 i 073/19)
[79]Opština Tivat je proslijedila podatke Agenciji koje dobija od strane zagađivača vazduha

Tabelarni prikaz 5: Broj dostavljenih ispunjenih obrazaca od strane zagađivača životne sredine po osnovu ispuštanja zagađujućih materija u vazduhu

2017	2018	2019
37	23	17

Zakonom o zaštiti vazduha predviđeno je da lokalne samouprave vode registar izvora zagađivanja vazduha sa podacima o prostornom smještaju i kapacitetima izvora zagađivanja, kao i o svim promjenama i rekonstrukcijama. Podatke za potrebe registra dostavljaju vlasnici i/ili korisnici stacionarnih izvora zagađivanja[80], dok su organi lokalne samouprave dužni da podatke iz registra dostavljaju Agenciji koja vodi integralni katastar zagađivača životne sredine.

- Lokalne samouprave nijesu uspostavile registar izvora zagađivača vazduha na svojim teritorijama, pa sami tim ne dostavljaju se neophodni podaci Agenciji.

Lokalne samouprave obuhvaćene uzorkom, osim OBP koja ima osnovne informacije i procjene o zagađivačima vazduha, ne posjeduju podatke o zagađivačima vazduha na svojoj teritoriji. *U Izjašnjenju[81] na preliminarni izvještaj DRI* ***Opština Pljevlja je dostavila*** *i tabelarni prikaz kotlarnica u gradu sa osnovnim podacima (snaga kotla, vrsta goriva i godišnja potrošnja goriva) i broj individualnih ložišta.* Veći zagađivači vazduha u OPL, ONK i GGP određeni su u Planovima kvaliteta vazduha i Informacijima o stanju životne sredine. GGP dostavio je podatke o monitoringu koje su sprovodila pravna lica i preduzetnici i to doo Uniprom i Ekomedika d.o.o.

Za razliku od gore pomenutih lokalnih samouprava, kod OBP Komisija za ocjenu kvaliteta vazduha prikupila je osnovne informacije i procjene o zagađivačima vazduha i to: broj individualnih ložišta, broj stambenih zgrada, pravnih i privrednih subjekata, vrsti goriva koje koriste za grijanje. Isti su prezentovani u Izvještaju Komisije za ocjenu stanja kvaliteta vazduha u OBP kao i predlog mjera za unapređenje stanja. Od strane OBP dostavljeni su i podaci o Upotrebi sredstava za grijanje stambenih zgrada u OBP.

Agencija je dostavila podatke na osnovu kojih se da zaključiti da je jedino Opšina Tivat prosleđivala Agenciji podatke koje su dostavljali zagađivači na teritoriji Opštine Tivat.

- Od strane Agencije dostavljen je ažurirani inventar emisije zagađujućih materija u vazduhu sa podacima za period 1990–2018. godina. Inventar emisije upotpunjuje podatke o praćenju kvaliteta vazduha ukazujući na ključne izvore zagađenja za svaku zagađujuću materiju.[82]

[80]Vlasnici i/ili korisnici stacionarnih izvora zagađivanja dužni su da: vode evidenciju o stacionarnom izvoru i svakoj njegovoj promjeni (rekonstrukciji),obezbijede redovno praćenje i mjerenje emisija zagađujućih materija, vode evidenciju o praćenju i obavljenim mjerenjima sa podacima o mjernim mjestima, rezultatima mjerenja i o učestalosti mjerenja emisija, vode evidenciju o upotrijebljenom gorivu i otpadu kod procesa sagorijevanja i vode evidenciju o radu uređaja za smanjivanje emisija.

[81] Broj: 01-018/20-1743/4 od 26.04.2021. g.

[82]Posao obavljen sa Agencijom za zaštitu životne sredine Austrije

Agencija je u martu 2020. godine završila sa ažuriranjem inventara emisije zagađujućih materija u vazduhu sa podacima za period 1990–2018. godina.[83] Zagađujuće materije obuhvaćene inventarom su:

- Oksidi sumpora (SO_x), oksidi azota (NO_x), ugljen monoksida (CO), nemetanska isparljiva organska jedinjenja (NMVOC) i amonijak (NH_3);
- Suspendovane čestice PM_{10} i $PM_{2.5}$, ukupne suspendovane čestice (TSP) kao i sadržaj sitnih čestica čađi u suspendovanim česticama (BC);
- Metali: olovo, kadijum, živa, arsen, hrom, bakar, nikl, selen, cink;
- Policikličnio aromatični ugljovodonici i ostale dugotrajne organske zagađujuće suspstance, uključujući polihlorovane biflene (PCB), heksahlorobenzen (HCB), dioksine i furane (PCDD/PCDF).[84]

Inventar predstavlja ključni izvor podataka o porijeklu zagađenja, koje se pod uticajem kretanja vazdušnih masa razređuje, prenosi na velike udaljenosti i taloži na tlu. Inventar se dobija proračunom emisije zagađujućih materija u vazduhu koje nastaju kroz brojne djelatnosti odnosno aktivnosti.

3.2.6. Eko naknada

Zagađivači su dužni da plaćaju Eko-naknadu, zbog zagađivanja životne sredine, koja se plaća po principu "zagađivač plaća". Eko-naknadu dužna su da plaćaju pravna i fizička lica za ispuštanje zagađujućih materija u vazduh, uvoz supstanci koje oštećuju ozonski omotač i stvaranje i deponovanje opasnog otpada.

Naredbom o načinu uplate javnih prihoda[85] predviđeno je plaćanje Ekološke naknada za ispuštanje zagađujućih materija u vazduhu i to na evidencionom računu Poreske uprave broj 820-41125-67.[86]

Kod Agencije je izvršen uvid u donesena rješenja za plaćanje eko-naknade u periodu od 2017. do 2020. godine, dok je kod Uprave prihoda i Eko fonda izvršen uvid u podatke o iznosu naplaćenih sredstava.

- Agencija ne raspolaže sa podacima o iznosu naplaćene ekološke naknade u periodu od 2017. do 2020. godine, kao ni sa odgovarajućom evidencijom izdatih rješenja. Uvidom u dostavljena rješenja da se zaključiti da su ista donešena na bazi dostavljenih podataka od strane samih zagađivača, za period od nekoliko mjeseci do godinu dana, kao i da su donošena za period unaprijed.[87] U istima se navodi da je sredstva potrebno uplatiti na račun broj: 820-41125-67 sa pozivom na šifru opštine u kojoj se zagađivač nalazi.[88]

[83]Prije ovog ažuriranja bili su podnijeti prikupljeni podaci koji obuhvataju period od 1999. do 2011 i isti su podnijeti Sekretarijatu CLRTAP-a i mreži EIONET
[84]Izvor: Nacrt Strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2021 – 2029. godina
[85]"Sl. list CG", br. 030/18 i 036/19
[86]Od 2020. godine ekološka naknada se plaća sa pozivom na broj 540-11112-80 kod Erste banke, na račun Eko fonda
[87]Rješenje donešeno 26.11.2018. godine za period 01.01.2018 do 31.08.2019. godine
[88]Izuzev rešenja iz 2020. godine za Elektroprivredu AD Nikšić-TE "Pljevlja" ekološka naknada je naplaćena sa pozivom na broj 540-11112-80 kod Erste banke, na račun Eko fonda

Tabelarni prikaz 6: Broj rješenja i iznos naplaćene ekološke naknade po osnovu ispuštanja zagađujućih materija u vazduhu po godinama

Broj/€	2017	2018	2019	2020
Broj rješenja	-	9	-	1
Eko nakanada	216 407	169 067	206 781	224 959

Od strane Agencije dostavljena su rješenja za plaćanje eko-naknade u periodu od 2017. do 2020. godine, kao što je prezentovano u tabeli. Dostavljeni podaci od strane Uprave prihoda pokazuju da su pojedini zagađivači vršili uplatu eko naknade, a za iste državnom revizoru od strane Agencije nijesu dostavljena rješenja. (**Aneks broj 2)**

- Od strane Ministarstva dostavljenja su rješenja o poništenju rješenja Agencije prema obvezniku AD Kombinat Aluminijuma Podgorica[89] i u istim je naveden obveznik "Uniprom" doo Nikšić kao korisnik postrojenja. Po osnovu donešenih rješenja "Uniprom" doo Nikšić je pokrenuo spor kod nadležnog suda,[90] međutim sud je odbio tužbe i naredio obvezniku "Uniprom" doo Nikšić da plati eko naknadu.

U kontekstu efikasnijeg rješavanja problema u ovoj oblasti, a u skladu sa članom 76 Zakona o životnoj sredini **formiran je Eko fond** koji je osnovala Vlada kao zasebno pravno lice. Predviđeno je da Eko fond primjenjuje brojne finansijske instrumente, a sredstva će se između ostalog prikupljati i od subjekata tzv. "zagađivača", te će se tako prikupljena sredstva namjenski plasirati u programe i projekte u oblasti zaštite životne sredine na državnom i lokalnom nivou, a sve u cilju održivog korišćenja i očuvanja životne sredine.

- Uspostavljanjem efikasanog sistema upravljanja eko naknadama od strane Agencije, stvorili bi se uslovi da lokalne samouprave u saradnji sa Eko fondom iniciraju projekte za uspostavljanje mreže za praćenje kvaliteta vazduha na lokalnom nivou.

3.3. Izvještavanje o kvalitetu vazduha u Crnoj Gori

3.3.1. Izvještavanje o kvalitetu vazduha na državnom nivou

Izvještavanje o kvalitetu vazduha u CG, shodno zakonskoj regulativi, je u nadležnosti **Agencije za zaštitu životne sredine**. Ona je u obavezi **da blagovremeno i na odgovarajući način informiše javnost i zainteresovane organizacije o kvalitetu vazduha,** kao i o donešenju planova, programa i mjera za zaštitu i poboljšanje kvaliteta vazduha.

[89]Iz razloga što je AD Kombinat Aluminijuma Podgorica u stečaju izjavio žalbu drugostepenom organu jer ne koristi ložišna postrojenja i ne ispušta zagađujuće materije u vazduhu, već ista koristi "Uniprom" DOO Nikšić

[90]U dostavljenom rješenju se navodi da je Uniprom doo isakazao da KAP AD nije izvršio faktičku primopredaju imovine kupcu, iz razloga jer nije ispunio sve obaveze iz ugovora o kupoprodaji. Takođe, ističe da je isti preuzeo ugovorenu obavezu prema Uniprom doo Nikšić kao kupcu a to je plaćanje svih naknada po osnovu propisa koji štite životnu sredinu na period od 30 godina.

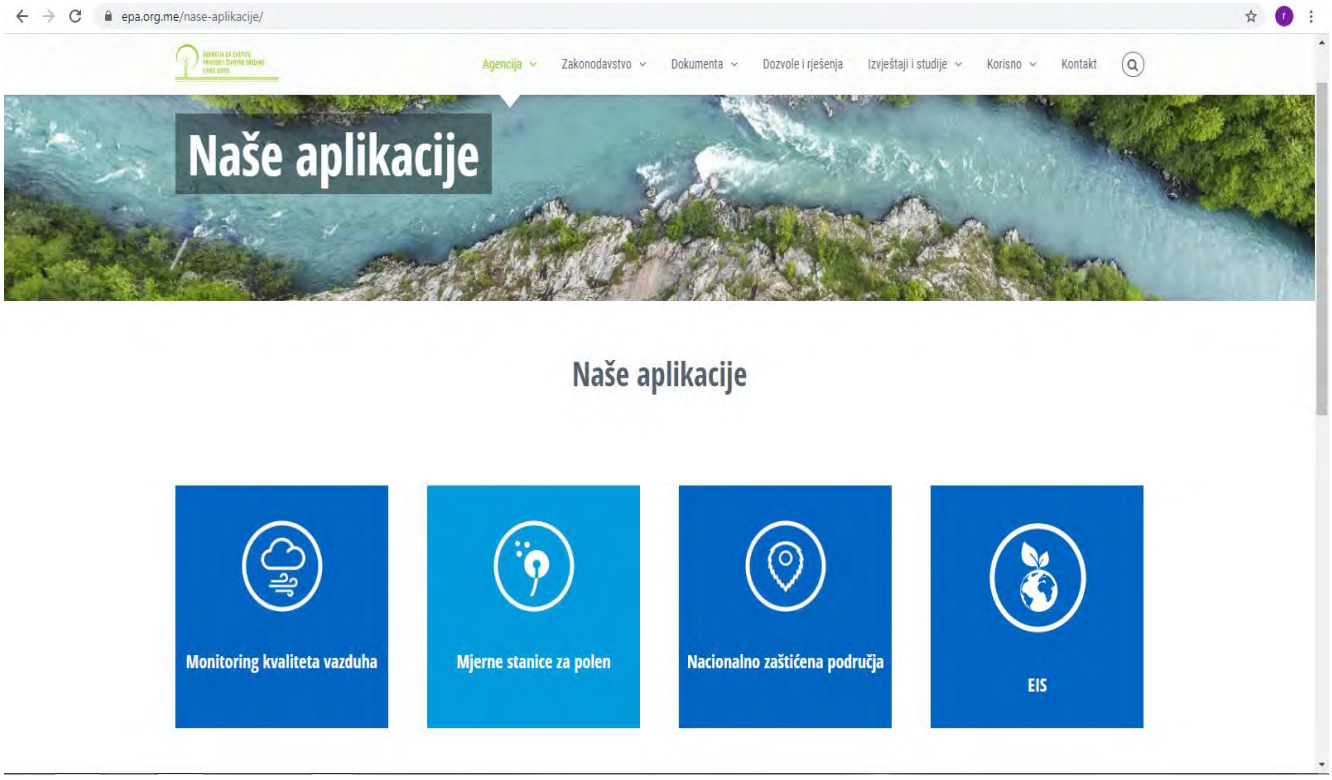
Informacije o kvalitetu vazduha su shodno zakonu besplatne i dostupne preko sredstava javnog infomisanja i na interet stranici Agencije.

- U cilju što bolje informisanosti građanja o stanju kvaliteta vazduha na mjernim mjestima u Državnoj mreži za praćenje kvaliteta vazduha, Agencija je na svom sajtu instalirala aplikaciju[91] koja omogućuje uvid u stanje kvaliteta vazduha na mjernim mjestima.

Na sajtu Agencije, u kategoriji padajućeg menija, nalazi se "Naša aplikacija" koja omogućava između ostalog i kategoriju "Monitoring kvaliteta vazduha" u kojoj se može posmatrati sledeće:

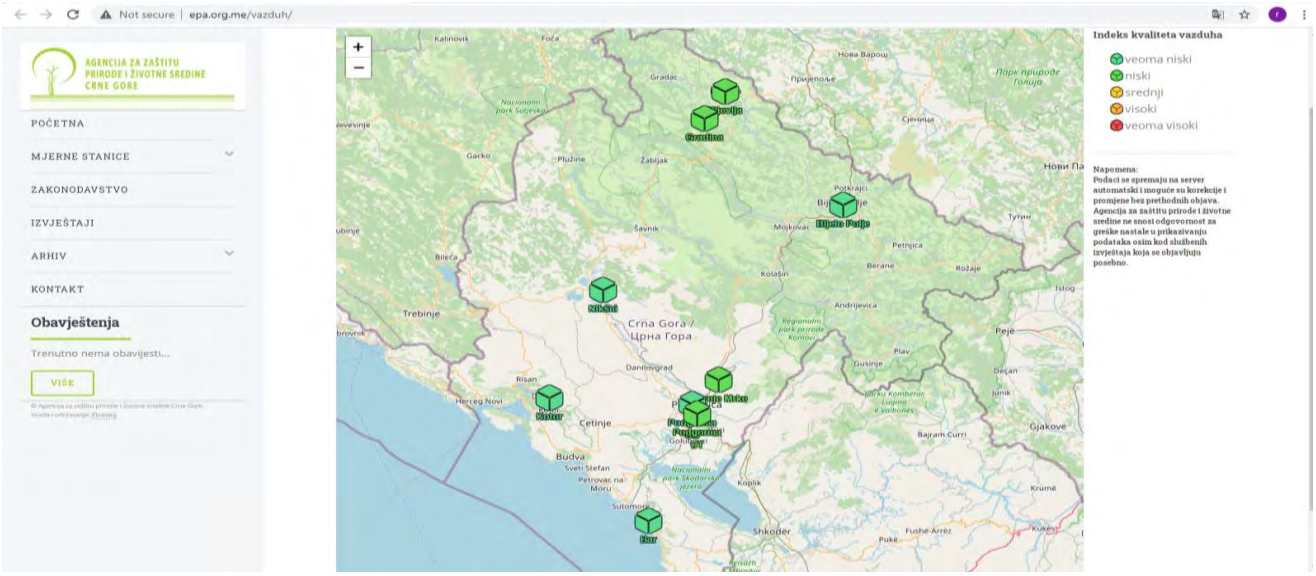
- **Mjerne stanice** sa stanjem parametara koji se mjere na istima;
- **Zakonodavstvo** sa pregledom propisa za područje kvaliteta vazduha;
- **Izvještaji** u kojima se prezentuju mjesečni izvještaji o kvalitetu vazduha;
- **Arhiva** koja obuhvata arhivu mjernih podataka sa mjernih stanica i
- **Kontakt** sa licima u Agenciji.

Slika 2: Sa web sajta Agencije za zaštitu prirode i životne sredine[92]

[91] U 2014. godini
[92] https://epa.org.me/nase-aplikacije/

Slika 3: Monitoring kontrole vazduha[93]

- Aplikaciji Monitoring kontrole vazduha pristupa se klikom na više mjesta na sajtu Agencije.

Kao što je već istaknuto, u skladu sa Programom monitoringa životne sredine za određenu godinu, koji obuhvata monitoring vazduha, Agencija na svom sajtu obajavljuje mjesečne Izvještaje o ispitivanju monitoringa kvaliteta vazduha.

- Mjesečni Izvještaji o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha objavljuju se u tekućem mjesecu za prethodni i isti predstavlja rezultate mjerenja sa stanica koje se nalaze u Državnoj mreži za praćenje kvaliteta vazduha.

Izvještavanje je koncipirano na način da je najprije dat opšti osvrt, meta-podaci počev od koordinata i bližih informacija o stanici, a potom slijede rezultati mjerenja koji su predstavljeni tabelarno i grafički uporedo sa propisanim graničnim/ciljnim vrijednostima i to:

- Tabelarno: Dnevne srednje vrijednosti za: SO_2, NO_2, C_6H_6, CH_4, THC, PM_{10} i $PM_{2.5}$; Maksimalne dnevne osmočasovne srednje vrijednosti za CO i O_3; Mjesečne srednje vrijednosti sadržaja Pb, As, Cd, Ni, benzo(a)pirena, relevantnih predstavnika PAH-ova (markeri benzo(a)pirena) i ukupnih PAH-ova u suspendovanim česticama PM_{10}; Statistička obrada dnevnih srednjih vrijednosti SO_2, C_6H_6, CH4, THC, PM_{10} i $PM_{2.5}$; Statistička obrada jednočasovnih srednjih vrijednosti SO_2 i NO_2 i Statistička obrada maksimalnih dnevnih osmočasovnih srednjih vrijednosti CO i O_3 i
- Grafički: Jednočasovne srednje vrijednosti SO_2 i NO_2 i Dnevne srednje vrijednosti za suspendovane čestice PM_{10} i SO_2

[93] http://www.epa.org.me/vazduh/

- Godišnja Informacija o kvalitetu vazduha sastavni je dio godišnje Informacije o stanju životne sredine koja se dobija sprovođenjem godišnjeg programa monitoringa Agencije i ista se dostavlja Ministarstvu najkasnje do 31. maja tekuće godine za predhodnu godinu. U Informaciji o stanju životne sredine daje se ocjena ukupnog stanja životne sredine u CG i ista se dostavlja Vladi. Agencija je uradila i na svom portalu objavila Informaciju o stanju životne sredine za 2017, 2018 i 2019. godinu.

Na osnovu podataka dobijenih sprovođenjem godišnjeg Programa praćenja kvaliteta vazduha i drugih podataka, Agencija izrađuje godišnju Informaciju o kvalitetu vazduha koju objavljuje na internet stranici Agencije i dostavlja Evropskoj agenciji za zaštitu životne sredine.

Pregledom mjesečnih Izvještaja o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha i Informacije o stanju životne sredine koja se dobija sprovođenjem Godišnjeg programa monitoringa Agencije, a čiji je sastavni dio i Informacija o kvalitetu vazduha dolazi se do značajnih nalaza o stanju vazduha u CG.

- Mjerenjem suspendovanih čestica PM_{10} utvrđeno je da rastom broja validnih dana mjerenja raste broj dana sa prekoračenjem srednjih dnevnih vrijednosti. Takođe, u posmatranom periodu došlo je i do pogoršanja srednje godišnje koncentracije PM_{10} čestica.

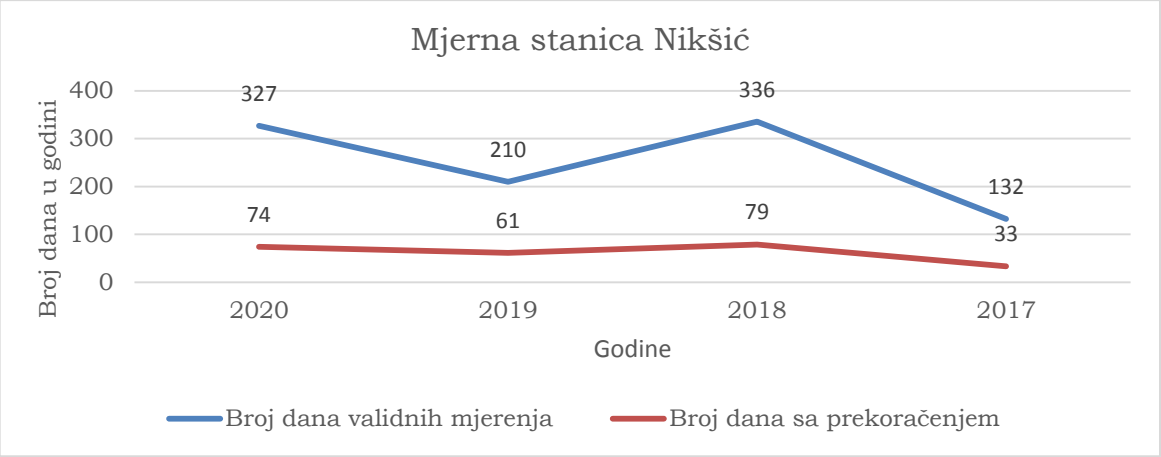
Propisana granična vrijednost za Srednju dnevnu vrijednosti (GV (SDV)) PM_{10} čestica je 50µg/m^3, dok je dozvoljeni broj prekoračenja u toku godine 35 dana. Granična vrijednost Godišnje srednje vrijednosti (GV (SGV)) PM_{10} čestica 40µg/m^3. Posmatranjem mjernih mjesta u periodu obuhvaćenog revizijom da se utvrditi sledeće:

– Na mjernoj stanici Podgorica-Nova Varoš[94] u 2017. godini Srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica su 68 dana (349 dana validnih mjerenja) prelazile propisanu graničnu vrijednost (50µg/m^3). Dozvoljeni broj prekoračenja je 35. Srednja godišnja koncentracija PM_{10} čestica iznosila je 37µg/m^3, što je ispod, ali blizu propisane granične vrijednosti koja iznosi 40µg/m^3. U 2018. godini Srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica su 75 dana (341 dana validnih mjerenja) prelazile propisanu graničnu vrijednost. Srednja godišnja koncentracija PM_{10} čestica iznosila je 40,30µg/m^3, što je iznad propisane granične vrijednosti. U 2019. godini mjerenje na ovom mjernom mjestu je vršeno do maja, kada je ovo mjerno mjesto izmješteno na lokaciju kružni tok na Zabjelu (raskrsnica bul. Georgija Žukova i ul. Zetskih vladara) i koja je bila u funkciji od oktobra-decembra, kumulativno, srednje dnevne koncentracije PM_{10} su 61 dana bile iznad granične vrijednosti. Godišnja srednja koncentracija je bila je iznad granice propisane granične vrijednosti i iznosila je 42µg/m^3. Srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica su 101 dan (356 dana validnih mjerenja) prelazile propisanu graničnu vrijednost i u 2020. godini;

[94]Od oktobra 2019.godine mjerenje suspendovanih čestica PM_{10} vršeno je na lokaciji kružni tok na Zabjelu (raskrsnica bul. Georgija Žukova i ul. Zetskih vladara)

- Na mjernoj stanici u Baru Srednje dnevne koncentracije PM_{10} čestica (od 293 validnih mjerenja) 35 dana su prelazile propisanu graničnu srednju dnevnu vrijednost od 50µg/m³, dok je Srednja godišnja koncentracija, koja je iznosila 30µg/m³, bila je ispod propisane granične vrijednosti (40µg/m³). U 2018. godini srednje dnevne koncentracije suspendovanih čestica PM_{10} (od 163 validnih mjerenja) 9 dana su prelazile propisanu graničnu vrijednost. Srednja koncentracija na godišnjem nivou je bila ispod propisane granične vrijednosti i iznosila je 27,86µg/m³. U 2019. godini mjerenje na ovom mjernom mjestu je vršeno do maja pa u toku 129 validnih dana mjerenja 14 dana Srednje dnevne vrijednosti PM_{10} prelazile su propisanu graničnu vrijednost (50µg/m³);
- Na mjernom mjestu u Nikšiću zbog kvara na mjernom instrumentu, nisu vršena mjerenja PM_{10} čestica u periodu februar-septembar 2017. godine. I pored ovoga Srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica su 33 dana (132 dana validnih mjerenja) prelazile propisanu graničnu vrijednost (50µg/m³), dok je Srednja godišnja koncentracija PM_{10} čestica iznosila je 44,56µg/m³, što je iznad propisane granične vrijednosti (40µg/m³). U 2018. godini srednje dnevne koncentracije suspendovanih čestica PM_{10} (od 336 validnih dana mjerenja) su bile 79 dana iznad propisane. Srednja godišnja koncentracija PM_{10} čestica je iznosila 41,25µg/m³. Izmjerene srednje dnevne koncentracije suspendovanih cestica PM_{10}, u toku 2019. godine su bile 61 dan iznad propisane granične vrijednosti (od 210 validnih dana mjerenja), dok je srednja godišnja koncentracija iznosila 47µg/m³). Srednje dnevne koncentracije PM_{10}, u toku 2020. godine su bile 74 dan iznad propisane granične vrijednosti (od 327 validnih dana mjerenja).

Grafički prikaz 5: Mjerna stanica Nikšić PM_{10} čestice u periodu 2017-2020.godina

- Na mjernom mjestu Pljevlja-Gagovića imanje Srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica u toku 2017. godine su 145 dan (od 356 dana validnih mjerenja) prelazile propisanu graničnu vrijednost od 50µg/m³, dok je Srednja godišnja koncentracija, koja je iznosila 66,31µg/m³, bila iznad propisane granične vrijednosti (40µg/m³). Takođe, u 2018. godini na ovom mjernom mjestu srednje dnevne koncentracije PM_{10} čestica 129 dana su bile iznad propisane granične vrijednosti (od 358 dana validnih mjerenja),

dok je Srednja godišnja koncentarcija suspendovanih čestica PM_{10} bila iznad granične vrijednosti i iznosila je 58,77µg/m^3. I u 2019 i 2020. godini srednje dnevne koncentracije PM_{10} čestica su bile iznad propisane granične vrijednosti i to 136 u 2019. godini, odnosno 110 dana u 2020. godini. Srednja godišnja koncentarcija suspendovanih čestica PM_{10} je bila iznad granične vrijednosti u 2019.godini i iznosila je 58µg/m^3.

- Na osnovu izmjerenih vrijednosti, može se konstatovati veliko opterećenje ambijentalnog vazduha u Opštini Pljevlja sa PM_{10} česticama, ne samo zbog izmjerenih koncentracija već i zbog velikog broja dana sa prekoračenjem.

- Uspostavljanjem nove Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha došlo se do podataka da na mjernim stanicama u Baru-Topolica, Bijelom Polju-Nikoljac, Kotoru-Dobrota i na novo mjernom mjestu u Podgorici-Blok V izmjerene su vrijednosti koje pokazuju prekoračenje srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica u 2019 i 2020.godini.[95]

  - Na mjernom mjestu u Bijelom Polju-Nikoljac tokom samo 3 mjeseca mjerenja u 2019. godini (period oktobar-decembar) registrovano je 58 dana sa prekoračenjima propisane granične srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestice (od 91 dana validnih mjerenja). Srednja koncentracija suspendovanih čestica PM_{10} iznosila je 76µg/m^3. Takođe, na ovom mjernom mjestu u 2020. godini registrovano je 112 dana sa prekoračenjima propisane granične srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestice (od 347 dana validnih mjerenja).

- Na osnovu izmjerenih vrijednosti, može se konstatovati veliko opterećenje ambijentalnog vazduha u Opštine Bijelo Polje sa PM_{10} česticama, ne samo zbog izmjerenih koncentracija već i zbog velikog broja dana sa prekoračenjem.

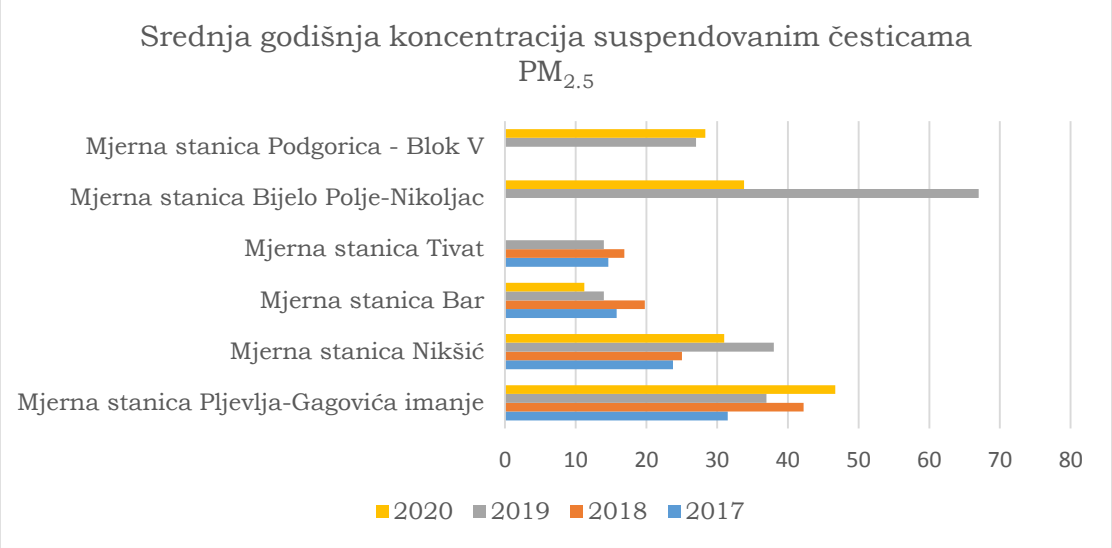
  - Na mjernom mjestu Bar-Topolica u toku 2020. godine evidentirano je 5 dana prekoračenja propisane granične srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica (od 356 validnih dana mjerenja).
  - Na mjernom mjestu Kotor-Dobrota u toku 2020. godine evidentirano je 3 dana prekoračenja propisane granične srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica (od 359 validnih dana mjerenja).
  - Na mjernom mjestu u Podgorici-Blok V koje je u funkciji od novembra 2019. godine za samo dva mjeseca mjerenja evidentirano je 18 dana prekoračenja propisane srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica (od 60 validnih dana mjerenja), dok u 2020. godini na ovom mjernom mjestu evidentirano je prekoračenje od 79 dana srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica (od 358 validnih dana mjerenja).

[95]Na mjernim mjestima u Baru-Topolica i Kotoru-Dobrota nije bilo prekoračenja srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica u 2019. godini.

- Na osnovu izmjerenih vrijednosti prezentovanih u mjesečnim Izvještajima o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha i Informacije o stanju životne sredine, može se konstatovati opterećenje ambijentalnog vazduha u Pljevljima, Nikšiću, Bijelo Polje i Podgorici sa suspendovanim česticama $PM_{2.5}$. Uspostavljena nova Državna mreža za praćenje kvaliteta vazduha pokazala je da je pored Nikišića i Pljevlja, opterećenost vazduha $PM_{2.5}$ česticama je i u Bijelom Polju i Podgorici. Takođe, konstatovan je i veliki broj dana, kao i povećanje broja dana u periodu 2017-2020. godina, kada su izmjerene visoke koncentracije suspendovanim česticama $PM_{2.5}$ u vazduhu.[96]

Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha[97] propisani su godišnje srednje vrijednosti za suspendovane čestice $PM_{2.5}$. Takođe, Uredbom je definisan i rok za postizanje granične vrijednosti za $PM_{2.5}$ i to 25μg/m³ do 1. januara 2015 .godine, odnosno 20μg/m³ do 1. januara 2020. godine.

Grafički prikaz 6: Opterećenost vazduha suspendovanim česticama $PM_{2.5}$*

*Za 2020.godinu do srednje godišnje koncentracije $PM_{2.5}$ čestica se došlo na način što se srednja vrijednost 24-časovnih vremena usrednjavanja (μg/m³) sabrala za 12 mjeseci za određeno mjerno mjesto i podijelila sa 12. Na ovaj način dobijena je približna godišnja srednja vrijednost, jer do okončanja vršenja revizije nije izrađena Informacija o stanju životne sredine za 2020.godinu.

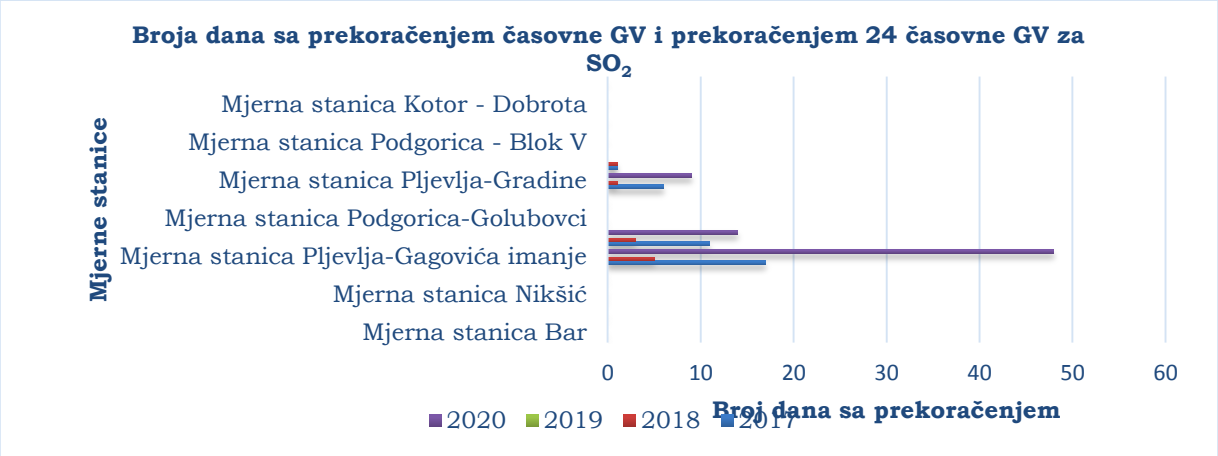
- Na osnovu izmjerenih vrijednosti prezentovanih u mjesečnim Izvještajima o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha i Informacije o stanju životne sredine, može se konstatovati da su, izuzev Opštine Pljevlja, sve izmjerene vrijednosti sumpor(IV)oksida SO_2 bile ispod propisanih graničnih vrijednosti.

Koncentracija sumpor(IV)oksida SO_2 je tokom 2017., a posebno 2020. godine značajno uticala na loš kvalitet vazduha u Opštini Pljevlja. Broj prekoračenja granične jednočasovne srednje vrijednosti iznosio je 17 dana u 2017 odnosno 48 dana u 2020. godini (ne smije biti prekoračeno preko 24 puta

[96]2019. godine je uspostavljena nova Državna mreža za praćenje kvaliteata vazduha pa u ovoj godini mjerenje PM 2.5 na pojedinim mjernim mjestima nije vršeno nekoliko mjeseci
[97]("Službeni list Crne Gore", br. 025/12)

godišnje), dok je 11 dana u 2017 odnosno 14 dana u 2020. godini granične dnevne srednje vrijednosti (ne smije biti prekoračeno više od 3 puta u toku godine).[98] Ovaj iznos prekoračenja je izmjeren na mjernoj stanici u Pljevljima-Gagovića imanje, dok je i na drugom[99] mjernom mjestu u Pljevljima zabilježena povišena koncentracija sumpor(IV)oksida SO_2, ali ne preko dozvoljenih graničnih vrijednosti.

Grafički prikaz 7: Opterećenost vazduha sumpor(IV)oksida SO_2

- Koncentracije benzo(a)pirena na svim mjernim mjestima[100], na kojima se vrši mjerenje istog, bile su značajno iznad ciljne vrijednosti propisane sa ciljem zaštite zdravlja ljudi.

U cilju zaštite zdravlja ljudi utvrđeno je da ciljna vrijednost za benzo(a)piren 1ng/m^3, međutim pregledom Izvještaja o ispitivanju monitoringa kvaliteta vazduha i Informacije o stanju životne sredine, može se konstatovati da je ista na svim mjernim stanicama viša od ciljne vrijednosti.

Grafički prikaz 8: Izmjerene vrijednosti benzo(a)pirena u period 2017-2020. godina

[98]Na mjernoj stranici Pljevlja-Gagovića imanje pet srednjih jednočasovnih vrijednosti sumpor(IV)oksida SO_2 je bilo iznad propisane granične vrijednosti od 350µg/m^3 (dozvoljeno je 24), a tir dana srednja dnevna vrijednost je bila iznad propisane granične vrijednosti od 125µg/m^3 (dozvoljeno je 3).

[99]Mjerno mjesto Pljevlja- Gradina

[100]Mjerna stanica Podgorica-Nova varoš, Mjerna stanica kružni tok- raskrsnica bul. Georgija Žukova i Zetskih vladara; Mjerna stanica Bar; Mjerna stanica Nikšić; Mjerna stanica Pljevlja-Gagovića imanje; Mjerna stanica Bijelo Polje i Mjerna stanica Podgorica-blok V

- Izmjerene vrijednosti azot(IV)oksida NO_2, na mjernim stanicama na kojima se vrši mjerenje, u periodu od 2017 do 2020. godine nijesu prelazile propisane granične vrijednosti za jednočasovne srednje vrijednosti azot(IV)oksida. Takođe, srednja godišnja koncentracija bila je ispod propisanih srednjih godišnjih graničnih vrijednosti.

U cilju zaštite zdravlja ljudi, kao i zaštite ekosistema i vegetacije, propisane su granične vrijednosti za jednočasovne srednje vrijednosti azot(IV)oksida NO_2 (200µg/m^3), kao i srednja godišnja granična vrijednosti (40µg/m^3).

- Rezultati mjerenja na mjernim stanicama u periodu od 2017 do 2020. godine pokazuju da sve srednje godišnje maksimalne osmočasovne vrijednosti ugljen(II)oksida CO su bile ispod propisane granične vrijednosti.

Da bi kvalitet vazduha bio zadovoljavajući sa aspekta uticaja koncentracije ugljen(II)oksida na isti, propisana je granična osmočasovna srednja godišnja vrijednost od 10µg/m^3, pa rezultati mjerenja pokazuju da u periodu od 2017. do 2020. godine izmjerene vrijednosti bile su značajno ispod propisane granične.

- Maksimalne dnevne osmočasovne srednje vrijednosti prizemnog ozona O_3, na mjernim mjestima nijesu prešle dozvoljeni broj prekoračenja tokom godine. Na mjernim mjestima u Baru, Nikšiću, Pljevlima[101] i Podgorici[102] prelazile su propisanu ciljnu vrijednost, ali ne preko iznosa dozvoljenog tokom kalendarske godine.

Ciljna vrijednost prizemnog ozona O_3, dnevne osmočasovne srednje vrijednosti je 120µg/m^3, dok je dozvoljen broj prekoračenja u toku kalendarske godine 25 puta. Na mjernoj stanici u Nikšiću, u period od 2017 do 2020. godine zabilježen je najveći broj prekoračenja i to u 2017. godini pa imamo da je 24 puta vrijednost prizemnog ozona O_3 je prelazila ciljnu vrijednost od 120µg/m^3. Takođe, na mjernoj stanici u Pljevljima-Gradina u toku 2018. godine 19 puta izmjerene vrijednosti su bile više od ciljne vrijednosti od 120µg/m^3.

- Srednje godišnje vrijednosti sadržaja olova, kadmijuma, arsena i nikla u suspendovanim česticama PM_{10} na mjernim mjestima u Baru, Nikšiću i Pljevljima, kao i olova na mjernoj stanici Podgorica-Nova Varoš, bile su ispod propisanih graničnih i ciljnih vrijednosti. Za ugljenvodonike i metan nijesu propisane granične vrijednosti već samo mjere kontrole praćenja njihovih vrijednosti na mjernoj stanici u Podgorici-Gornje mrke.

Radi praćenja ostvarivanja ciljeva utvrđenih Zakonima, strateškim, planskim i programskim dokumenatima vezanim za pojedine segmente životne sredine i drugih dokumenata vezanih za zaštitu životne sredine, kao i zbog cjelokupnog uvida u stanje životne sredine, izrađuje se Izvještaj o stanju životne sredine.

[101]Mjerna stanica Gradina
[102]Mjerna stanica Gornje Mrke

Izvještaj o stanju životne sredine izrađuje Agencija za period od četiri godine i dostavlja ga Ministartsvu. Izvještaj o stanju životne sredine izrađuje se na osnovu Nacionalne liste indikatora zaštite životne sredine. Sastavni dio Izvještaja o stanju životne sredine je AP za unaprjeđenje stanja životne sredine sa prijedlogom mjera. Izvještaj sa AP dostavlja se Vladi na usvajanje.

- Prvi Izvještaj o stanju životne sredine na na bazi indikatora je objavljen 2013. godine. Shodno navedenom i međunarodnoj praksi i standardima, Agencija je objavila drugi Izvještaj o stanju životne sredine na bazi indikatorskog prikaza u 2017. godini. Kao posebno poglavlje ovog Izvještaja predstavljen je Kvalitet vazduha u urbanim područijma.

- Pregledom Izvještaja o stanju životne sredine na bazi indikatorskog prikaza iz 2017. godini da se utvrditi da ne sadrži AP za unaprjeđenje stanja životne sredine sa predlogom mjera.[103]

U Izvještaju su prezentovani podaci o emisijskim koncentacijama sumpor(IV)oksida (SO_2); azot(IV)oksida(NO_2); prizemnog ozona i praškastih čestica PM_{10} na urbanim područjima u periodu od 2013 do 2016. godine, a sve na bazi ocjene indikatora o broju dana sa prekoračenjem graničnih vrijednosti, procenatu stanovništva izloženih prekoračenjima graničnih vrijednosti koncentracija zagađujućih materija po zonama kvaliteta vazduha i broj prekoračenja graničnih vrijednosti koncentracija zagađujućih materija na posmatranim mjernim mjestima.[104]

- Sistem izvještavanja o kvalitetu i zagađenosti vazduha na teritoriji CG, tj. na mjernim mjestima i opštinama gdje se vrši mjerenje zagađujućih materija pruža dovoljno informacija o stanju vazduha za većinu zagađujućih materija koje se mjere. Međutim, mora se napomenuti da praćenje zagađenosti vazduha u pojedinim danima ili mjesecima nije vršeno[105], iz razloga što mjerni instrumenti za zagađujuće materije nijesu bili u funkciji, pa za taj vremenski periodu nije vršeno ni izvještavanje o kvalitetu vazduha.

[103] **Odgovor Agencije navodimo djelimično**: „Zakonom o životnoj sredini koji je usvojen 2016. godine, članom 60, propisano je da je sastavni dio Izvještaja o stanju životne sredine Akcioni plan za unaprjeđenje stanja životne sredine sa predlogom mjera. Izvještaj na bazi indikatora koji je usvojen 2017. godine, odnosi se na period izvještavanja zaključno sa 2016. godinom. Zbog vremenskog preklapanja propisanih nadležnosti sa već postojećim usvojenim dokumentima sa korelativnim sadržajem, u Izvještaju na bazi indikatora do 2016. godine koji je usvojen 2017. godine nije izrađen Akcioni plan u skladu sa članom 60 Zakona o životnoj sredini. Tokom 2021. godine, Agencija će izraditi novi četvorogodišnji izvještaj za period izvještavanja 2017-2020 . Sastavni dio tog Izvještaja o stanju životne sredine će biti Akcioni plan za unaprjeđenje stanja životne sredine sa predlogom mjera."

[104]Ocjena indikatora se vrši u odnosu na koncentracije zagađujućih materija i izražavaju se u mikrogramima po kubnom metru (µg/m3) i udjelu urbane populacije koja je izložena zagađujućim materijama i izražava se u procentima (%).

[105]Detaljnije u dijelu Izvještaja „Praćenje kvaliteta vazduha u CG"

3.3.2. Izvještavanje o kvalitetu vazduha na lokalnom nivou

Jedinica lokalne samouprave može sprovoditi monitoring životne sredine na svojoj teritoriji i podatke dobijene sprovođenjem monitoringa jedinica lokalne samouprave dostavlja Agenciji. Takođe, pravno lice i preduzetnik koje je korisnik postrojenja koje zagađuje ili može uzrokovati zagađenje životne sredine, dužno je da sprovodi monitoring u skladu sa posebnim propisima. Podatke utvrđene monitoringom zagađivač je dužan da dostavi nadležnom organu jedinice lokalne samouprave na čijoj je teritoriji lociran i Agenciji.

Za potrebe praćenja ostvarivanja ciljeva iz planova i programskih dokumenata za pojedine segmente životne sredine, kao i drugih dokumenata za zaštitu životne sredine, u cilju cjelovitog uvida u stanje životne sredine jedinica lokalne samouprave može sačiniti Izvještaj o stanju životne sredine. Izvještaj se izrađuje u skladu sa Nacionalnom listom indikatora i sadrži podatke dobijene sprovođenjem monitoringa, kao i druge podatke, zavisno od karakteristika područja za koje se izvještaj podnosi. Izvještaj usvaja skupština jedinice lokalne samouprave i dostavlja Agenciji u roku od mjesec dana od dana njegovog usvajanja.

U periodu od 2017 do 2020. godine dostavljeni su Izvještaji od Opštine Tivat, Opštine Pljevlja i GGP.

- Crna Gora je podijeljena na dvadeset i četiri lokalne samouprave od kojih su, u periodu od 2017. do 2020. godine, samo tri (ili 12,50%) izradile Informaciju o stanju kvaliteta vazduha. Glavni grad Podgorica i Opština Pljevlja ovu Informaciju objavljuju svake godine.

Informacija o stanju životne sredine za teritoriju Opštine Tivat za 2017. godinu obuhvata podatke koji su dobijeni mjerenjem na stanici u Državnoj mreži za praćenja kvaliteta vazduha, kao i podaci dobijeni mjerenjem na mobilnoj mjernoj stanici na zahtjev „Vodovoda i kanalizacije" Tivat. Informacija daje sledeće podatke:

- U 2017. godini u toku ljetnje turističke sezone bili su aktivni požari na teritoriji opštine Tivat, kao i sve češći ekološki incidenti na deponiji Lovanja-Sinjarevo, što je uzrokovalo povećanu koncentaciju suspendovanih čestica $PM_{2.5}$ čestica. U julu mjesecu četiri dana, a u avgustu mjesecu četrnaest dana srednje dnevne vrijednosti suspendovanih čestica $PM_{2.5}$ su bile iznad granične vrijednosti od 25µg/m^3 i
- Dobijene vrijednosti parametara, mjerenjem izvršenim na zahtjev „Vodovoda i kanalizacije" Tivat, bile su ispod graničnih vrijednosti definisanih Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha, osim za suspendovane čestice PM_{10}. Za suspendovane čestice PM_{10} četiri srednje vrijednosti su bile iznad propisane granične vrijednosti 50µg/m^3, što je posledica požara koji je bio aktivan u navedenom periodu u neposrednoj blizini predmetne lokacije.

Opština Pljevlja u Informaciji o stanju životne sredine u periodu od 2017 do 2020. godine prikazuje rezultate mjerenja na mjernim stanicama u Državnoj mreži za praćenje kvaliteta vazduha kao i podatke dobjene mjerenjem sa mobilnoj stanici od strane CETI na sledećim mjernim mjestima:

- Ispitivanje kvaliteta vazduha u okruženju površinskog kopa „Potrlica";
- Ispitivanje kvaliteta vazduha u okruženju odlagališta pepela i šljake „Maljevac";
- Emisija TE Pljevlja;
- Emisija mjerenja štetnih i opasnih materija u dimnom gasu iz kotlarnice „Vektra Jakić";
- Emisija mjerenja štetnih i opasnih materija u dimnom gasu iz kotlarnice DOO „Grijanje" u Skerlićevoj;
- Kvalitet vazduha na lokalitetu Šula;
- Rezultati mjerenja kvaliteta vazduha na lokaciji Zbljevo-Gornji Komani.

Informacija o stanju životne sredine u periodu od 2017 do 2020. godine ukazuje da Opština Pljevlja ima:

- Povremeno povećanje koncentracije sumpor dioksida u pojedinim danima, gdje satne vrijednosti prelaze graničnu jednočasovnu srednju vrijednost od 350µg/m^3 pa čak i prag upozorenja od 500µg/m^3. Tokom jedne kalendarske godine ne smiju biti prekoračena preko 24 puta srednja stanja koncentracije od 350µg/m^3, a što je u pojedinim posmatranim godinama prekoračeno;
- Epizode visokog zagađenja vazduha, u prvom redu suspendovanim česticima PM_{10} i $PM_{2.5}$ posebno u zimskim mjesecima, kao i visokim koncentracijama benzo(a)pirena i to uobičajno u periodima tokom prekoračenja koncentracije PM česticima. Srednje dnevne vrijednosti PM_{10} čestica su u posmatranim godinama prelazile propisane granične vrijednosti od 50µg/m^3.

Godišnji Izvještaji o realizaciji programa monitoringa vazduha na teritoriji GGP, izrađeni u periodu ljeto 2017. do proljeća 2020. godine, ukazuju na sledeće:

- Koncentracije sumpor dioksida, kao jednočasovne srednje i srednje dnevne vrijednosti, bile su značajno ispod propisanih emisionih graničnih vrijednosti;
- Sve izmjerene vrijednosti ozona bile su ispod propisane ciljne vrijednosti;
- Sve maksimalne dnevne osmočasovne srednje vrijednosti ugljen monoksida, na svim mjernim mjestima, su bile ispod propisanih graničnih vrijednosti;
- Srednje vrijednosti benzena su bile ispod propisane granične vrijednosti od 5µg/m^3;
- Srednje vrijednosti sadržaja olova, kadmijuma, arsena i nikla u suspendovanim česticama PM_{10} su bile ispod propisanih graničnih-ciljnih vrijednosti.

Izvještaji ukazuju da u GGP, u periodu ljeto 2017-proljeće 2020. godine, korišćenjem mobilne mjerne stanice izmjerene su sledeće negativne koncentracije:

- Na lokaciji kod tržnog centra Delta City, period mjerenja proleće 2018 - ljeto 2019. godine, šest srednjih jednočasovnih vrijednosti azot dioksida je bilo iznad propisane granične vrijednosti od 200µg/m^3;[106]
- 90.40% izvršenih mjerenja PM_{10} u periodu mjerenja, na svim lokacijama na kojima je vršeno mjerenje, prelazilo je propisanu graničnu vrijednost i
- Koncentracije benzo(a)pirena na svim mjernim mjestima, na kojima se vršilo mjerenje istog, bile su iznad ciljne vrijednosti propisane sa ciljem zaštite zdravlja ljudi.

- Prezentovani Izvještaji, zajedno sa mjesečnim Izvještajima o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha i Informaciji o stanju životne sredine koja se dobija sprovođenjem Godišnjeg programa monitoringa Agencije, pokazuju da Glavni grad Podgorica ima značajnih poteškoća sa prekoračenjem suspendovanih čestica PM_{10} i koncentracijom benzo(a)pirena.

U Godišnjim Izvještajima o realizaciji programa monitoring vazduha na teritoriji Glavnog grada Podgorice dat je uzročnik aerozagađenja, tj. povišenih koncentracija susprendovanih čestica PM_{10}, povišenih vrijednosti azot dioksida NO_2 kao i povišenih vrijednosti benzo(a)pirena. U Izvještajima se navodi sledeće: "Glavni uzrok aerozagađenja urbanih sredina, pa i Podgorice je upotreba fosilnih goriva u proizvodnji energije. Individualna ložišta, male kotlarnice za grijanje stambenog i poslovnog prostora, saobraćaj, blizina industrije gradskim sredinama, dovode do zagađenja vazduha urbanih sredina. Periodi visokog zagađenja vazduha, u prvom redu suspendovanim česticama su karakteristični za zimske mjesece, kada vremenski uslovi visokog pritiska usporavaju cirkulaciju vazduha donoseći suve, hladne i maglovite noći. Ovi uslovi, često su praćeni i temperaturnim inverzijama (jednostavnije rečeno kada temperatura umjesto da opada sa udaljavanjem od tla raste) što prouzrokuje zadržavanje zagađujućih materija koje su proizvod grijanja, saobraćaja i sličnih izvora, na nivou tla i dovodi do dugotrajnog visokog nivoa njihovih koncentracija. U tim vremenskim periodima, tokom grejne sezone, skoncentrisan je cjelokupan godišnji broj prekoračenja srednjih dnevnih vrijednosti suspendovanih čestica, kako prethodnih godina, tako i u zimskom periodu u Podgorici.

Povišene vrijednosti NO_2 zabilježene su u blizini prometnih saobraćajnica (šest prekoračenja na lokaciji kod tržnog centra Delta City) iz čega se može zaključiti da je dominantni uzrok zagađenja azotnim oksidima sagorijevanje goriva u saobraćaju.

Povišene vrijednosti benza(a)pirena produkta sagorijevanja fosilnih goriva (grijanje, industrija i saobraćaj) uobičajene su u prvom redu tokom grejne sezone".[107]

[106]Za sva četiri mjerna ciklusa (28 dana mjerenja u četiri sezone)
[107]Godišnjim Izvještajima o realizaciji programa monitoring vazduha na teritoriji Glavnog grada Podgorice za 2017/18; 2018/19 i 2019/20 godina.

- Godišnjim Izvještajima o realizaciji programa monitoring vazduha na teritoriji GGP dat je prijedlog mjera za smanjenje emisije suspendovanih čestica, azotovih oksida i benzo(a)pirena, dominantnih mjerenih zagađujućih materija.

Mjere koje su date u Godišnjim Izvještajima formirane su na osnovu rezultata sprovedenog Programa monitoringa vazduha i u istima je dat prioritet smanjenju negativnih uticaja dominantnih izvora zagađenja (grijanja, saobraćaja i industrije). Mjere su podijeljene na sledeće kategorije:

- Mjere za smanjenje emisija zagađujućih materija iz grijanja u domaćinstvima;
- Mjere za smanjenje emisija iz saobraćaja;
- Mjere za smanjenje emisije iz industrijskog i energetskog sektora i
- Opšte mjere.[108]

- GGP sačinio je Izvještaj o stanju životne sredine za teritoriju Glavnog grada Podgorice, za četvorogodišnji period i to od 2015 – 2019. godine. Izvještaj ne sadrži AP za unapređenje stanja životne sredine sa predlogom mjera.

U dijelu Izvještaja koji nosi naslov Katastar zagađivača i inventar emisije zagađujućih materija u vazduhu, prezentovani su podaci po godinama o broju dostavljenih ispunjenih obrazca od strane zagađivača životne sredine po osnovu ispuštanja zagađujućih materija u vazduhu. Shodno Zakonu o zaštiti vazduha zagađivači su dužni da podatke dostavljaju pored Agencije i loklanim samoupravama, pa je DRI podatke tražila i od lokalnih samouprava uzetih uzorkom. Samo od strane GGP dostavljeni su dva[109] Izvještaja o sprovedenom monitoringu dok ostale lokalne samouprave ne raspolažu sa sprovedenim monitorinzima od strane zagađivača. Takođe, u Izjašnjenju na preliminarni Izvještaj DRI **Opština Pljevlja je dostavila** popunjenje obrasce o ispuštanju zagađujućih materija u vazduh od strane TE" Pljevlja", Grijanja d.o.o. i Rudnika uglja a.d. Pljevlja.

- Iako su pravna lica i preduzetnici koji koriste postrojenja, koje zagađuju ili mogu uzorkovati zagađenje životne sredine dužni da sprovode monitoring, samo GGP dostavio je u posmatranom periodu od strane dva pravna lica Izvještaje o sprovedenom monitoringu. Takođe, u Izjašnjenju[110] na Preliminarni izvještaj DRI Opština Pljevlja je dostavila popunjenje obrasce o ispuštanju zagađujućih materija u vazduh od strane TE" Pljevlja", Grijanja d.o.o. i Rudnika uglja a.d. Pljevlja.

[108]Za više informacija pogledati: Godišnje Izvještaje o realizaciji programa monitoring vazduha na teritoriji Glavnog grada Podgorice za 2017/18; 2018/19 i 2019/20 godina.
[109]Ekomedika doo i Uniprom doo
[110] Broj: 01-018/20-1743/4 od 26.04.2021. godine.

4. Zaključci

4.1. Strategije i planovi lokalnih samouprava

Nacionalnom strategijom za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom za period 2016-2020 i 2018-2020 predviđeno je usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa Direktivama EU. U podsektoru kvalitet vazduha zaključno sa 2020. godinom postignut je visok stepen usklađenosti domaćih pravnih akata sa Direktivama EU i to oko 91%.

Za razliku od stepena usklađenosti pravnih akata sa Direktivama EU, realizacija Akcionog plana za sprovođenje Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2017-2020 je na nivou od 72%, pa bi za realizaciju mjera koje nijesu realizovane u prethodnom periodu, bilo neophodno da Ministarstvo donese novu Nacionalnu strategiju upravljanja kvalitetom vazduha sa AP za naredni period.

Planovi kvaliteta vazduha za Pljevlja, Nikšić i Glavni Grad Podgorica su zastarjeli i neophodno bi bilo donošenje novih planova, kao i donošenje istih za ostale lokalne samouprave koje se nalaze u zonama, posebno u sjevernoj i centralnoj zoni, gdje kvalitet vazduha nije u skladu sa domaćim i međunarodnim standardima. Planovi treba da budu tako sačinjeni da preciziraju mjere, nosioce, vremenske rokove, periode izvještavanja, neophoda novčana sredstva za realizaciju pojedinačnih mjera i sl. u cilju smanjenja zagađenosti vazduha.

Od lokalnih samouprava i ostalih učesnika obuhvaćenih planovima (Agencije, zagađivača i ostalih) Ministarstvo treba da zahtijeva Izvještaje o sprovođenju planova koji bi se uključili u Informacijama i Izvještajima o stanju životne sredine, a na bazi kojih bi se preduzimale adekvatne mjere. Ministarstvo treba da nastoji da kroz Izmjene i dopune Zakona o zaštiti vazduha detaljnije utvrdi obaveze lokalnih samouprava u pogledu donošenja, sprovođenja i izvještavanja o mjerama predviđenim lokalnim akcionim planovima.

4.2. Praćenje kvaliteta vazduha na državnom i lokalnom nivou

4.2.1. Praćenje na državnom nivou

Da bi podaci o kvalitetu vazduha bili relevantni i pouzdani neophodno je da stanice za praćenje kvaliteta vazduha budu u funkciji u toku cijele godine, kao i da budu adekvatno tehnički opremljenje i održavane. U Izvještajima o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha prezentovani su podaci koji pokazuju da u periodu od januara 2017. do maja 2019. godine, funkcionalnost stanica nije bila obezbijeđena tokom cijele godine. Izvještaji ukazuju da pojedini mjerni instrumenti nijesu radili tokom nekoliko mjeseci, pa i godina, zbog kvarova na istim ili redovnih i vanrednih godišnjih servisa i umjeravanja mjernih instrumenata.

Uspostavljanjem nove Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha na teritoriji CG, poboljšan je sistem praćenja kvaliteta vazduha na način što je povećan broj mjernih mjesta i nabavljena nova oprema. Međutim, problem funkcionalnosti mjerih stanica dovodi u pitanje napredak koji je ostvaren, jer se ponavlja problem da neki mjerni instrumenti ne rade duži vremenski period. Razlog za ovako stanje je taj što Agencija za zaštitu životne sredine nije obezbijedila adekvatno održavanje mjernih instrumenata u mjernim stanicama za praćenje kvalita vazduha. Iz ovog razloga CETI je u septembru 2020. godine sa Izvještajima o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha povukao znak akreditacije, što znači da CETI ne garantuje validnost rezultata mjerenja na mjernim mjestima.

Agencija je obavezna da održavanje i funkcionalnost mjernih instrumenata u okviru Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha obavlja u skladu i u potpunosti sa zahtjevima postavljenim Pravilnikom o načinima i uslovima praćenja kvaliteta vazduha. Primjena MEST EN metoda za mjerenje koncentracije zagađujućih materija, kao i obezbjeđenje kvaliteta podataka u skladu sa standardom MEST ISO/IEC 17025 omogućuje validnost rezultata mjerenja. Agencija u narednom periodu mora obezbijediti da se održavanje mjerne opreme vrši u skladu sa pomenutim metodama i standardima, jer jedino održavanje na ovaj način omogućuje validnost rezultata mjerenja tj. tačnost podataka prezentovanih međunarodnim partnerima i građanima.

Praćenje prekogranične zagađenosti u nadležnosti je ZHMS, koje se do uspostavljanja nove Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha vršilo na Žabljaku. Međutim, EMEP stanica na Žabljaku za praćenje prekogranične emisije zagađujućih materija, nije bila automatska stanica i nije bila opremljena u skladu sa standardima EMEP, a mjesto na kome se nalazila bilo je nereprezentativno sa stanovišta EMEP kriterijuma i podaci nijesu bili u svrhu Protokola EMEP. Da bi se podaci prikupljeni na mjernom mjestu u Velimlju prezentovali ka javnosti i Sekretarijatu EMEP Protokola neophodno bi bilo da ZHMS izvrši validaciju podataka. Takođe, ZHMS mora u narednom periodu da izvrši sertifikaciju analitičkih metoda za vršenje EMEP monitoringa.

Uspostavljanjem katastra zagađivača životne sredine, samim tim i zagađivača vazduha, Agencija bi bila u posjedu adekvatnih podataka o zagađivačima životne sredine. Agencija u narednom periodu treba obezbijediti da lokalne samouprave i zagađivači vazduha dostavljaju podatke kako to nalaže Zakon o zaštiti vazduha. Bolja saradnja sa Ministarstvom, CETI, Upravom prihoda, Eko fondom i Upravom za inspekcijske poslove, omogućiće Agenciji uspostavljanje katastra zagađivača. Ova saradnja za rezultat bi trebalo da ima, a shodno zakonskoj obavezi, da Agencija donosi veći broj rješenja o naplati ekološke naknade po osnovu ispuštanja zagađujućih materija u vazduh. Takođe, Agencija treba uspostaviti adekvatnu evidenciju donesenih rješenja kao i praćenje naplate istih kako bi se stvorili uslovi za realizaciju programa i projekata iz oblasti zaštite životne sredine na državnom i lokalnom nivou. Značajan korak Agencija je u 2020. godini napravila ažuriranjem inventara emisije zagađujućih materija u vazduhu sa podacima za period 1990-2018. godina.

4.2.2. Praćenje na lokalnom nivou

Nijedna lokalna samouprava u CG nema uspostavljenu lokalnu mrežu za praćenje kvaliteta vazduha. Zakonom o zaštiti vazduha nije propisana obaveza lokalnih samouprava da uspostave lokalnu mrežu za praćenje kvaliteta vazduha, već im se daje mogućnost uspostavljanja iste. Kao razlog neuspostavljanja lokalne mreže, opštine ističu nedostatak sredstava.

Za razliku od drugih lokalnih samouprava Glavni grad Podgorica vrši redovan monitoring vazduha korišćenjem mobilne mjerne stanice na bazi koga se sačinjava Godišnji izvještaj o realizaciji programa monitoringa vazduha na teritoriji GGP. Takođe, Opština Tivat za 2017. godinu dostavila je Agenciji Informaciju o stanju životne sredine. Od strane Opštine Pljevlja dostavljena je Informacija o stanju životne sredine za period od 2017 do 2020. godine.

Lokalne samouprave obuhvaćene uzorkom kako je prezentovano u Izvještaju nijesu uspostavile registar izvora zagađivača vazduha, pa samim tim ne dostavljaju ni Agenciji neophodne podatke.

4.3. Izvještavanje o kvalitetu vazduha

4.3.1. Izvještavanje na državnom nivou

Agencija je uspostavila aplikaciju Monitoring kontrole vazduha koja omogućuje uvid u stanje kvaliteta vazduha na mjernim mjestima po pojedinim zagađujućim materijama koji se mjere na istima. U narednom periodu Agencija bi trebala da nastoji da omogući jednostavniji pristup ovoj aplikaciji. Takođe, na sajtu Agencije mogu se naći i mjesečni Izvještaji o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha, kao i Godišnja Informacija o kvalitetu vazduha koja je sastavni dio godišnje Informacije o stanju životne sredine.

Dostupni Izvještaji ukazuju da sa porastom broja validnih dana mjerenja raste broj dana sa prekoračenjem srednjih dnevnih vrijednosti suspendovanih čestica PM_{10}, kao i da je pogoršana srednja godišnja koncentracije PM_{10} čestica. Nova državna mreža ukazala je da i u Bijelom Polju i Podgorici, pored Pljevalja i Nikšića postoji opterećenost vazduha PM_{10} i $PM_{2.5}$ i to ne samo zbog izmjerenih koncentracija već i zbog velikog broja dana sa prekoračenjem.

Veliki problem zagađenosti, prema podacima izmjerenim na svim mjernim mjestima na kojima se vrši mjerenje, jeste koncentracija benzo(a)pirena, jer su izmjerene vrijednosti značajno iznad ciljne vrijednosti propisane sa ciljem zaštite zdravlja ljudi.

U Opštini Pljevlja, za razliku od ostalih loklalnih samouprava, uočava se problem sa izmjerenim vrijednostima sumpor(IV)oksida SO_2 koje su posebno u 2020. godini bile iznad dozvoljenih graničnih jednočasovnih srednjih vrijednosti i granične dnevne srednje vrijednosti.

Ono što je dobro jeste činjenica da izmjerene vrijednosti azot(IV)oksida NO_2, ugljen(II)oksida CO, ozona O_3, kao srednje godišnje vrijednosti sadržaja olova, kadijuma, arsena i nikla u suspendovanim česticama PM_{10} nijesu prelazile propisane granične i ciljne vrijednosti.

U periodu obuhvaćenom revizijom izrađen je i Izvještaj o stanju životne sredine na bazi indikatora u 2017. godini, a poseban dio ovog Izvještaja čini poglavlje Kvalitet vazduha u urbanim područjima. Agencija je obrazložila zašto Izvještaj nije sadržao Akcioni plan za unapređenje stanja životne sredine sa prijedlogom mjera.

Zaključak je da Sistem Izvještavanja o kvalitetu i zagađenosti vazduha na teritoriji CG pruža dovoljno informacija o stanju vazduha, međutim da bi slika bila potpuna mora se obezbijediti puna funkcionalnost mjernih stanica.

4.3.2. Izvještavanje na lokalnom nivou

Samo tri lokalne samouprave, Glavni grad Podgorica, Opština Pljevlja i Opština Tivat, u periodu od 2017. do 2020. godine sačinjele su Informaciju o stanju kvaliteta vazduha, s' tim što treba imati u vidu da su Glavni grad i Opština Pljevlja ovu Informaciju sačinjavali svake godine, dok je Opština Tivat to uradila samo 2017. godine.

GGP, od svih lokalnih samuprava, jedini vrši godišnji monitoring, korišćenjem mobilne mjerne stanice, na bazi koga sačinjava Godišnji Izvještaj o realizaciji programa monitoringa vazduha sa sa predlogom mjera. Takođe, GGP sačinio je i Izvještaj o stanju životne sredine za teritoriju Glavnog grada Podgorice za period od 2015-2019.godine. Međutim isti ne sadrži AP sa predlogom mjera za unaprjeđenje stanja životne sredine.

Ono što zabrinjava jeste da zagađivači ne vrše monitoring i ne dostavljaju lokalnim samoupravama Izvještaje o sprovedenom monitoringu.

5. Ocjene i preporuke

Na bazi sprovedene revizije, utvrđenog činjeničnog stanja i izjašnjenja subjekata revizije, a u skladu sa čl. 44 Zakona o Državnoj revizorskoj instituciji i čl. 45 Poslovnika Državne revizorske institucije, nadležni Kolegijum DRI u sastavu**: dr Branislav Radulović** (rukovodilac Kologijuma) i **dr Milan Dabović** (član Kolegijuma), na sjednici Kolegijuma DRI održanoj 12.05.2021 godine usvojio je :

KONAČNI IZVJEŠTAJ
o reviziji uspjeha

„Efikasnost mehanizma regulacije, praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha u Crnoj Gori"

Polazeći od činjenice da je zaštita zdravlja ljudi, kao i podizanje svijesti javnosti o zaštiti životne sredine, kroz sagledavanje kvaliteta vazduha jedan od ključnih izazova države Crne Gore, kao i jedan od razloga za sprovođenje predmetne revizije sadržan u činjenici da je otvaranjem pregovaračkog poglavlja 27 - Životna sredina i klimatske promjene Crna Gora u obavezi da preduzme niz mjera kako u oblasti transpozicije, implementacije i primjene pravne tekovine EU u oblasti kavaliteta vazduha, tako i u podizanju nivoa praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha na centralnom (državnom) i lokalnom nivou.

Državna revizorska institucija (DRI) je, nakon sprovedenog postupka revizije uspjeha, ocijenila da postojeći sistem regulacije, praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha u Crnoj Gori **nije u dovoljnoj mjeri efikasan**[111].

Na bazi sprovedene revizije i utvrđenog činjeničnog stanja DRI je ocijenila da je postignut visok stepen usklađenosti domaćih pravnih akata sa Direktivama EU u podsektoru kvalitet vazduha, kao i da je uspostavljanjem nove Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha poboljšan sistem praćenja kvaliteta vazduha. Poboljšanje je ostvareno ažuriranjem inventara emisije zagađujućih materija u vazduhu sa podacima za period 1990-2018. godina. Uspostavljanem aplikacije Monitoring kontrole vazduha poboljšan je sistem izvještavanja.

I pored učinjenih poboljšanja, potrebno je dalje unapređenje sistema regulacije, praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha u CG. U cilju istog potrebno je donijeti novu Strategiju upravljanja kvalitetom vazduha, kao i planove kvaliteta vazduha na lokalnom nivou. Veoma je važno, kroz adekvatno održavanje mjernih stanica, obezbijediti validne podatke za izvještavanje. Potrebno je uspostaviti katastar zagađivača na centralnom i registar zagađivača vazduha na lokalnom nivou, kao i adekvatnu evidenciju rješenja i iznosa naplaćene ekološke naknade.

[111] Član 53 Uputstva o metodologiji vršenja revizije uspjeha ("Sl. list CG", br. 068/19).

a) Regulacija

Mjere koje su planirane Nacionalnom strategijom upravljanja kvalitetom vazduha sa AP 2017-2020 nijesu u potpunosti realizovane, dok su planovi lokalnih samouprava zastarjeli i nije vršeno njihovo ažuriranje.

Pokazalo se da, sem lokalnih samouprava obuhvaćenih uzorkom, i druge imaju problem sa zagađenošću vazduha (jer pripadaju zonama gdje je kvalitet vazduha loš) pa je neophodno donošenje novih planova kroz saradnju organa na centralnom i lokalnom nivou.

Neophodno je poboljšati i sistem izvještavanja, jer u prethodnom periodu nije obezbijeđena povratna informacija o sprovođenju planova.

Ministarstvo bi trebalo nastojati da kroz izmjene zakonske regulative preciznije definiše prava i obaveze lokalnih samouprava.

b) Praćenje

Agencija nije uspostavila adekvatno održavanje mjernih stanica što je uslovilo da Izvještaji o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha ne sadrže znak akreditacije, pa samim tim ni rezultati mjerenja nijesu validni.

ZHMS nije sproveo validaciju podataka i nije izvršio akreditaciju za sprovođenje EMEP monitoringa, pa se ne može vršiti prezentacija prikupljenih podataka javnosti i Sekretarijatu EMEP protokola.

Agencija nije uspostavlila katastar zagađivača, pa nijesu obezbijeđeni adekvatni podaci o zagađivačima vazduha. Takođe, nije uspostavljena adekvatna evidencija donesenih rešenja za eko naknadu i naplata po osnovu istih, što je jedan od preduslova za realizaciju programa i projekata iz oblasti zaštite životne sredine.

Lokalne samouprave nemaju uspostavljen sistem praćenja kvaliteta vazduha, kao ni registar zagađivača vazduha. Takoće, lokalne samouprave ne dostavljaju neophodne podatke Agenciji za zaštitu životne sredine.

c) Izvještavanje

Bolja funkcionalnost mjernih stanica pružiće preciznije informacije o zagađujućim materijama koje se prate, što će usloviti da Izvještavanje bude u skladu sa EU standardima. Na bazi ovakvog izvještavanja jedino je moguće donošenje Strateških dokumenata i Akcionih planova.

U Izvještajima o monitoringu kvaliteta ambijentalnog vazduha ne postoje podaci o nekim zagađujućim materijama koje se mjere, za period od nekoliko mjeseci ili godina.

Izvještaj o stanju životne sredine iz 2017. godine (odnosi se na period od četiri godine) nije sadržao Akcioni plan za unapređenje stanja životne sredine sa predlogom mjera.

Izuzev GGP, ostale lokalne samouprave ne vrše godišnji monitoring kvaliteta vazduha, kao ni dostavljanje adekvatnih informacija i izvještaja o stanju kvaliteta vazduha i životne sredine. Opština Pljevlja u posmatranom periodu sačinila je Informacije o stanju životne sredine na teritoriji Opštine Pljevlja za period od 2017 do 2020. godine. GGP sačinio je i Izvještaj o stanju životne sredine za četvorogodišnji period koji ne sadrži AP.

Zagađivači ne vrše monitoring i ne dostavljaju Izvještaje o sprovedenom monitoringu lokalnim samoupravama i Agenciji.

Na osnovu iznesenih nalaza i zaključaka, a u cilju daljeg unapređenja sistema praćenja i izvještavanja o kvalitetu vazduha kroz preduzimanje niza koraka kako bi se osigurala veća uspješnost organa na centralnom (državnom) i lokalnom nivou u cilju smanjenja zagađenosti vazduha, vrhovna državna revizija (DRI) daje **sljedeće:**

PREPORUKE

Preporučuje se Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma da:

1. pripremi novu Nacionalnu startegiju upravljanja kvalitetom vazduha sa Akcionim planom, kojom bi se obuhvatile i mjere koje nijesu realizovane u prethodnom periodu;
2. u saradnji sa Agencijom, lokalnim samoupravama i ostalim zaniteresovanim subjektima (ZHMS, zagađivačima i sl.) donosi planove kvaliteta vazduha za zone gdje koncentracije zagađujućih materija prelaze bilo koju uspostavljenu graničnu ili ciljnu vrijednost, sa Akcionim planovima za realizaciju istog;
3. zahtijeva od Agencije, lokalnih samouprava i ostalih subjekata Izvještaje o sprovođenju Plana kvaliteta vazduha i
4. inicira Izmjene i dopune Zakona o zaštiti vazduha u cilju preciznijeg utvrđivanja obaveza lokalnih samouprava u pogledu donošenja, sprovođenja i izvještavanja o mjerama predviđenim lokalnim akcionim planovima.

Preporučuje se Agenciji za zaštitu životne sredine da:

1. sačinjava Izvještaje o postupanju u momentu kada je prag upozorenja prekoračen ili postoji opasnost od prekoračenja praga upozorenja za sumpor(IV)oksid;
2. obezbijedi adekvatnu funkcionalnost stanica za praćenje kvaliteta vazduha u Državnoj mreži za praćenje kvaliteta vazduha;
3. obezbijedi da se godišnji i vanredni servisi vrše u što kraćem roku, kako bi se obezbijedila bolja funkcionalnost stanica za praćenje kvaliteta vazduha;
4. uspostavi katastar zagađivača životne sredine;
5. uspostavi adekvatnu evidenciju o donesenim rešenjima o naplati ekološke naknade po osnovu ispuštanja zagađujućih materija u vazduh i iznosu naplaćene ekološke naknade po osnovu istih;
6. obezbijedi da Izvještaji o stanju životne sredine sadrže Akcioni plan za unapređenje stanja životne sredine sa predlogom mjera;
7. traži od lokalnih samouprava i zagađivača Izvještaje o sprovedenom monitoringu od strane zagađivača.

Preporučuje se Zavodu za hidrometeorologiju i seizmologiju da:

1. izvrši validaciju podataka kako bi se isti prezentovali javnosti i Sekretarijatu za EMEP protocol i
2. izvrši sertifikaciju analitičkih metoda za sprovođenje EMEP monitoringa.

Preporučuje se lokalnim samoupravama (Glavni grad Podgorica, Opština Nikšić, Opština Pljevlja, Opština Bijelo Polje i ostalim loklanim samoupravama u Crnoj Gori) da:

1. u saradnji sa Ministarstvom, Agencijom i ostalim nadležnim državnim organima, donesu Plan kvaliteta vazduha za lokalnu samoupravu, sa Akcionim planom;[112]
2. donosu Godišnji program monitoringa vazduha, na bazi koga bi se izradio godišnji Izvještaj o realizaciji programa monitoringa vazduha;
3. uspostave sistem praćenja kvaliteta vazduha;
4. uspostave registar zagađivača vazduha;
5. na bazi uspostavljenog registra dostavljaju neophodne informacije Agenciji;
6. sačinjavaju Izvještaj o stanju životne sredine za četvorogodišnji period, s' Akcionim planom koji bi obuhvatao i stanje vazduha na teritoriji lokalne samouprave;
7. zahtijevaju od zagađivača vazduha sprovođenje i dostavljanje Izvještaja o sprovedenom monitoringu kvaliteta vazduha.

Napomena: za lokalne samouprave koje su bile subjekti revizije, u Aneksu 1 je data tabela sa pregledom preporuka po pojedinim lokalnim samoupravama.

[112] U odgovoru na Pleriminarni Izvještaj Ministartvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma istaklo je sledeće: „Obavještavamo vas da je Nacrt strategije upravljanja kvalitetom vazduha za period 2021-2029.godine na javnoj raspravi do 8. maja 2021.godine, nakon čega će biti upućen na usvajanje Valdi Crne Gore. Strukturom novog strateškog dokumenta u skladu sa principom racionalizacije strateškog planiranja obuhvaćene su sve tri zone kvaliteta vazduha u Crnoj Gori, tako da neće biti potrebno donositi posebne loklane planove za pojedine opštine."

Nadležni Kolegijum DRI utvrdio je da karakter nalaza u predmetnoj reviziji nalaže da:

- **subjekti revizije**, u roku od 45 dana po dostavljanju Konačnog izvještaja, izrade i dostave Državnoj revizorskoj instituciji plan aktivnosti za realizaciju preporuka koji sadrži mjere, nosioce, aktivnosti i rokove.

- **subjekti revizije**, u skladu sa čl. 15 Zakona o Državnoj revizorskoj instituciji, u roku od šest (6) mjeseci, po dostavljanju Konačnog izvještaja, izvijeste DRI o preduzetim radnjama po izrađenim i dostavljenim preporukama.

- se Konačan izvještaj DRI dostavi **nadležnom odboru** Skupštine Crne Gore na upoznavanje.

Podgorica, 12.05.2021. godine

Rukovodilac Kolegijuma DRI
dr Branislav Radulović
Senator DRI

Aneks broj 1

Loklana samouprava /preporuka	1	2	3	4	5	6	7
GGP	DA	-	DA	DA	-	DA*	DA
ONK	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA
OPL	DA	-	DA	DA	DA	DA	DA
OBP	DA	DA	DA	DA	DA	DA	DA

*GGP sačinio je Izvještaj, bez AP kako je to naznačeno u Izvještaju, pa se preporuka odnosi na donošenje AP kao sastavnog dijela Izvještaja

Aneks broj 2

Obveznici kojima je donešeno rešenje o naplati eko naknade, prema podacima dostavljenim DRI od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine

2017 godina

1. Nije donešeno nijedno rešenje

2018 godina

1. Obveznik AD Kombinat Aluminijuma Podgorica - u stečaju – pogon Livnica, za period 01.01.2018 do 31.12.2018. godine
2. Obveznik AD Kombinat Aluminijuma Podgorica - u stečaju – pogon Siliumini rotaciona peć, za period 01.01.2018 do 31.12.2018. godine
3. Obveznik AD Kombinat Aluminijuma Podgorica - u stečaju – pogon Elektroliza, za period 01.01.2018 do 31.12.2018. godine
4. Obveznik AD Kombinat Aluminijuma Podgorica - u stečaju - pogon Anotech-Peć za pečenje anoda, za period 01.01.2018 do 31.12.2018. godine
5. Obveznik Klinički Centar Crne Gore, za period od 01.01.2017 do 31.12.2017. godine
6. Obvezni Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić – TE "Pljevlja" – Pljevlja, za period 01.01.2018 do 30.04.2018. godine
7. Obveznik Pivara "Trebjesa" DOO Nikšić, za period 01.01.2018 do 31.08.2019. godine
8. Obveznik Univerzitet Crne Gore Podgorica, za period 01.01.2018 do 30.04.2018. godine
9. Obveznik DOO "Grijanje" Pljevlja, za perod 01.01.2018 do 31.12.2018. godine

2019 godina

1. Nije donešeno nijedno rešenje

2020 godina

1. Obveznik Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić – TE "Pljevlja" – Pljevlja

Tabelarni prikaz 7: Iznos napalaćene ekološke naknade
po osnovu ispuštanja zagađujućih materija u vazduhu po godinama

Zagađivač	2017	2018	2019	2020
ad "13 jul - Planataže"	280,93	85,00		11,95
doo "Grijanje" Pljevlja	2.341,02	2.490,06	1.601,81	
doo "Toscelik alloyed steel" Nikšić	12.211,20	2.353,50	3.383,75	0,84
ad "Elektroprivreda" Crne Gore	200.143,47	159.282,59	200.875,29	207.188,43
doo "Trebjesa" Nikšić	395,68	324,68	534,80	
JU "Univerzitet" CG	742,68	613,00		
doo "Polimlje" Berane	292,15	292,15		
Klinički centar Crne Gore		77,12	385,60	
ad "Tara-aerospace" Mojkovac		3.549,84		
ad "Rudnik uglja" Pljevlja				17.757,54
Ukupno:	**216.407,13**	**169.067,94**	**206.781,25**	**224.958,76**